BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM
ET ROMANORUM
TEUBNERIANA

CALPURNIUS FLACCUS

DECLAMATIONES

EDIDIT

G. LEHNERT

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI

Verlag von B. G. Teubner in Leipzig.

Naturstudien im Hause.

Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.

Neue Erscheinungen.

Augustini, S. Aureli, confessionum ll. XIII rec. Knöll. geh. ℳ 2.70, geb. ℳ 3.20.

Demetrii Cydonii de contemnenda morte oratio ed. Henricus Deckelmann. geh. ℳ 1.—, geb. ℳ 1.40.

Dionysii Halicarnassei opuscula edd. H. Usener et L. Radermacher. Vol. I. geh. ℳ 6.—, geb. ℳ 6.60.

Donati quod fertur commentum Terenti. Accedunt Eugraphi commentum et scholia Bembina. Rec. P. Wessner. Vol. I. geh. ℳ 10.—, geb. ℳ 10.80.

Georgii Acropolitae opera rec. A. Heisenberg. Vol. I. geh. ℳ 8.—, geb. ℳ 9.—

Heronis Alexandrini opera quae supers. omnia. Vol. III. ed. H. Schöne. geh. ℳ 8.—, geb. ℳ 9.—

Hesiodi carmina rec. A. Rzach. geh. ℳ 1.50, geb. ℳ 2.—

Hippocratis opera quae feruntur omnia. Vol. II. Ex codicibus Italicis ed. H. Kuehlewein. geh. ℳ 5.—, geb. ℳ 5.50.

Incerti scriptoris Byzantini saeculi X liber de re militari ed. R. Vári. geh. ℳ 2.40.

Lycurgi oratio in Leocratem. Post C. Scheibe ed. Fr. Blass. geh. ℳ —.60, geb. ℳ —.90.

Lydi, Laurentii, d. mens. lib. ed. R. Wünsch. geh. ℳ 5.20, geb. ℳ 5.60.

Lysiae orationes rec. Theodorus Thalheim. Ed. maior. geh. ℳ 3.—, geb. ℳ 3.60. Ed. minor. geh. ℳ 1.20, geb. ℳ 1.60.

Mulomedicina Chironis, Claudii Hermeri, ed. E. Oder. geh. ℳ 12.—

Mythographi Graeci. Vol. III. Fasc. I. Pseudo-Eratosthenis Catasterismi rec. A. Olivieri. geh. ℳ 1.20, geb. ℳ 1.60.

—— —— Vol. II. Fasc. I. Supplem. Parthenii Nicaeni quae supersunt ed. E. Martini. geh. ℳ 2.40, geb. ℳ 2.80.

—— —— Vol. III. Fasc. II: Palaephati *Περὶ ἀπίστων*. Heracliti qui fertur libellus *Περὶ ἀπίστων*. Excerpta Vaticana (vulgo Anonymus de incredibilibus). Ed. N. Festa. geh. ℳ 2.80, geb. ℳ 3.20.

Philoponi de opificio mundi ll. VII rec. W. Reichardt. geh. ℳ 4.—, geb. ℳ 4.60.

Philostrati minoris imagines et **Callistrati** descriptiones edd. C. Schenkl et E. Reisch. geh. ℳ 2.40, geb. ℳ 2.80.

C. Plinii Caecilii Secundi epistularum libri novem. Epistularum ad Traianum liber. Panegyricus. Rec. C. F. W. Mueller. geh. ℳ 2.80, geb. ℳ 3.40.

Procli Diadochi in Platonis rem publicam commentarii ed. W. Kroll. Vol. I. geh. ℳ 5.—, geb. ℳ 5.60. Vol. II. geh. ℳ 8.—, geb. ℳ 8.60.

Pseudacronis scholia in Horatium vetustiora rec. O. Keller. Vol. I. geh. ℳ 9.—, geb. ℳ 10.—

Ptolemaei, Claudii, opera quae exstant omnia. Vol. I. ed. I. L. Heiberg. Pars II, libros VII—XIII continens. geh. ℳ 12.—, geb. ℳ 13.—

Scriptores originum Constantinopolitanarum rec. Th. Preger. Fasc. prior. geh. ℳ 4.—

Senecae, L. Annaei, tragoediae edd. R. Peiper et G. Richter. geh. ℳ 5.60, geb. ℳ 6.20.

—— —— Supplementum ed. Fr. Haase. Accedit index rerum memorabilium. geh. ℳ 1.80, geb. ℳ 2.40.

Statius, P. Pap. Vol. I. Silvae ed. Klotz. geh. ℳ 2.—, geb. ℳ 2.50.

Thucydidis historiae rec. C. Hude. Vol. I/II: libri I—VIII. Ed. maior. geh. ℳ 4.80, geb. ℳ 6.—

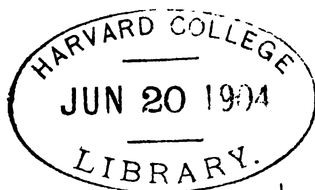
CALPVRNII FLACCI DECLAMATIONES

EDIDIT

GEORGIVS LEHNERT

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI
MCMIII

TYPIS B. G. TEVBNERI.

PATRI OPTIMO

Praefatio.

Excerpta ex Calpurnii Flacci declamationibus facta, ut insererentur collectioni cuidam decem rhetorum[1]) qua continebantur et Senecae declamationes et declamationes minores Quintiliano attributae, quinque codicibus servata sunt.

Quorum antiquissimus est codex Montepessulanus *A* latinus bibliothecae scholae medicae H 126 (*A*), membranaceus formae quadratae (27 : 23 cm), foliorum 116 linearum 38, saeculi X. in margine inferiore paginarum versae folii primi et rectae folii alterius manus saeculi XII exeuntis scripsit: 'Liber Sancti Theoderici auferenti sit anathema' ('sit anathema' ab alia manu in rasura addita). quibus sub verbis a manu multo recentiore (saec. XV vel XVI) exaratum legitur: 'ex libris collegii oratorii Treensis' nec non nomen *P. Pithou* (hac forma) a Petro Pithoeo ICto (1539—96) ipso scriptum quod saepius in libro occurrit. unde liber sibi innotuerit, Pithoeus in praefatione editionis suae ipse enarrat, ubi legimus eum recensionem illam parasse 'ope atque auxilio vetustissimi exemplaris quod Cl. Falcetii (1530—1601), Monetariae curiae Praesidis . . . beneficio . . . acceperim'. olim codicis signum in bibliotheca Montepessulana erat I A 17. continet codex fol. 1—88 declamationes minores

1) De cuius indole atque natura fusius agere hoc a loco alienum est.

Quintiliani 244—388, fol. 89—115 excerpta ex Seneca rhetore facta, fol. 116 incipiunt *ex Calpurnio Flacco excerptae* (sc. declamationes).[1]) iam inde apparet codicem esse mutilatum, immo ne folium 116 quidem integrum servatum est; deest enim dextera pars inferior, quia carebat volumen tegumento. unde factum est, ut et primi et ultimi folii scriptura plerumque detrita sit. quam ut recuperarent, viri docti folia illa venenis tractaverunt eaque, licet aliqua denuo legi potuerint, plane corruperunt. atque verisimile est Pithoeum ipsum qui tamen in universum legere potuit quae nunc evanuerunt, membranis venena superfudisse, certe, si non ipse fecit, post eum conati sunt, hoc modo deperdita investigare. bis enim Pithoei ipsius nomen medicamentis fere obrutum est; alterum quoque postea liquorem esse adhibitum Schenkelius affirmat. quo factum est, ut fragmenta tantum declamationum 1—6 nobis manserint. librarium satis indoctum fuisse ex peccatis ab eo commissis facile intellegas[2]), sed quae in exemplari suo invenit, anxie ac religiose quantum potuit, reddere studuit. colore non visus est. quot correctores codici operam dederint, adhuc sub iudice lis est. qua de quaestione difficillima hoc loco disputare in exilitate reliquiarum Calpurnii per ***A*** traditarum supersedimus, praesertim cum constet in corrigendo Montepessulano aliud exemplar non esse adhibitum praeter id, ex quo descriptus est. Dessauero corrector idem atque librarius ipse fuisse videtur.

B Transeamus ad codicem Monacensem Latinum 309 (***B***), chartaceum in folio, exaratum saeculo XV exeunte. recte enim Ritter in editione declamationum minorum Quintiliani (1884), p. XV, editionem Quintiliani decla-

1) Cf., ne acta agam, Schenkelium in H. I. Muelleri editione L. Annaei Senecae patris scriptorum (Vindobonae 1887) p. XXIV sqq.

2) Cf. pag. 1. 10 *alterinpunitatem* pro *alteri impunitatem*, 2, 4 *nor rationem* pro *non rationem*, 3, 25 *prcidio* pro *parricidio*, 4, 12 *pubrico* pro *publico*.

mationum Ugoleti ex ***B*** fluxisse cognovit; cf. quae Fleiter, de minoribus quae sub nomine Quintiliani feruntur declamationibus (1890), p. 26 ad firmandam hanc sententiam protulit, ita ut negari omnino non possit, artissime eam editionem cohaerere cum ***B***, unde apparet Monacensem ante annum 1494 quo editio in lucem prodiit, esse confectum.[1]) complectitur liber optime servatus uno tegumento duas partes plane alienas, inter se satis distinctas alia charta, alio atramento, propriis paginarum numeris. quarum in posteriore leguntur Panegyrici XII, prior continet una manu scriptas declamationes Quintiliani minores 252—388 et inde a folio 147 Calpurnium. codex scriptura eleganti atque dilucida insignis est. tituli singularum declamationum minio picti sunt. litterae initiales desunt. sed cum librarius inprimis id ageret, ut opus nitidissimam prae se ferret speciem, errores quos commisit, fere nunquam correxit, ne oculus in perlegendo offenderetur. correcturas quasdam autem addidit altera manus paulo recentior.

Venimus ad codicem Chisianum latinum H VIII 261, ***C***
olim $\frac{571}{2090}$ (*C*) in folio, chartaceum foliorum 90 linearum 40. in catalogo bibliothecae Chisianae sub titulo Quintiliani saeculo XIV, sub titulo Calpurnii saeculo XV tribuitur. sed vix dubitari potest, quin sit saeculi XV. continet ille quoque Quintiliani declamationes minores 252—388 et Calpurnium cuius praebet 53 declamationes, cum in ceteris 51 tantum insint. incipit Calpurnius in pagina versa media folii 81. praefixum est codici folium indicem continens a manu recentissima confectum.[2]) tituli et subscriptiones minio picti sunt. librarius qui codicem litteris inclinatis dilucidis scripsit, linguae latinae minus, ut videtur, peritus fuit, quo factum est,

---

1) Ritterum secutus Laubmann quoque in altera editione catalogi librorum manuscriptorum bibliothecae Monacensis eum tribuit saeculo XV exeunti.

2) In quo quod 51 declamationes numerentur, nemo offendat. pertinet enim ille numerus ad editionem Pithoei.

ut ipse raro emendaret quae peccavit. correcturas non ita crebras attamen rectas altera manus adscripsit. eadem litteras initiales addidit.

Monacensis 316. Sequitur codex Monacensis latinus 316, saeculi XVI, chartaceus in folio 19 foliorum qui solum Calpurnium continet. uniuscuiusque paginae sunt lineae 26. eadem manus quae codicem scripsit litteris inclinatis, perpaucas illas quae inveniuntur, correcturas adscripsit. ornamento rubri coloris caret libellus. tituli, leges et prima cuiusque particulae littera litteris maiusculis redduntur. singulis declamationibus numeri adpositi sunt. inter argumenta et ipsas declamationes insertum legimus, pro quo vel in quem controversia habita sit.

Bernensis 149. Restat codex Bernensis latinus 149 saeculi XVI, chartaceus in folio, olim Iacobi Bongarsii. insunt in illo collectanea Bongarsii iuridica, medica, alchymica diversae et originis et temporis quorum indicem invenis in Hageni catalogo codicum Bernensium (1875) p. 216. opuscula illa partim Bongarsius ipse scripsit, partim aliis ad scribendum tradidit. tum illa bibliopega uno volumine coniunxit.[1]) Calpurnii excerpta scribae cuidam debentur qui ea 16 foliis absolvit. Titulus collectionis ut in Monacensi 316 est: 'incipiunt ex Calpurnio Flacco excerptae'. in utroque igitur desunt verba: 'excerpta X rhetorum minorum'. singulis declamationibus in margine numerus adpositus est.

Codicis *A* collatione Hugonis Dessauer uti mihi licuit, codicis *C* collationes eiusdem et Ottonis Schwab mihi praesto erant. Monacenses et Bernensem ipse Monachi autumno anni 1900 contuli.

Epistula autem Io. Ant. Campani[2]) ad Franciscum Piccolominium, cardinalem Senensem[3]), data docemur ex Ger-

1) Moneo Bongarsium Calpurnium itemque excerpta ex Ps. Quintiliani declamationibus maioribus collectaneis iuridicis inseruisse. 2) Mortuus est Sienae anno 1477.

3) Quem Ritter p. XII editionis confundit cum Aenea Sylvio Piccolominio.

mania codicem nunc deperditum missum esse in Italiam qui complectebatur declamationum collectionem. scripsit enim ille[1]: *centum et triginta sex Quintiliani declamationes ad te nuper e Germania missas Quintiliani esse sic arbitror ut . . . subsequuntur in codice declamationum Senecae X libri . . . secundum has Calfurnii[2]) Flacci excerptae quaedam paucae perbrevesque sententiae quem ego inter declamatores laudatum nescio, an unquam legerim. argutulus tamen vult videri et, nisi quod brevior est, Senecae persimilis. post hunc 'finis excerptarum' subscribitur litteris maiusculis et Anthonii Iuliani nescio cuius ac mox et extemporaneae Quintiliani promittuntur, ut facile appareat subsecuturas fuisse extemporaneas, cogitatas iam praecessisse . . .*

Unde effici videtur librum illum fuisse in bibliotheca cardinalis illius Senensis. cum autem ex bibliotheca Senensi plurima litterarum monumenta vel ipsa vel descripta Romam in bibliothecam Chisianam transmissa esse constet[3]), et liber *C* ab isdem incipiat verbis atque codex ille deperditus, optime mihi Ritter p. XII sqq. videtur coniecisse *C* ex illo codice Senensi fluxisse, cum qua opinione, sicut Ritter recte monet, neque pugnat, quod Senecam librarius *C* omisit — anno enim 1490 et 1492 ille iam typis excussus erat — nec quod idem de Antonio Iuliano et extemporaneis Quintiliani tacet quos, cum essent nomina plane inania, silentio eum praeteriisse nemo mirabitur. haud male Ritter adnotat verisimile esse Campanum ipsum codicem investigasse et in Italiam transmittendum curasse anno 1471 quo Ratisbonam venerat cum Francisco Piccolominio qui legati in conventum Germanici imperii munere eo anno fungebatur.

---

1) Campani opera omnia, Venetiae 1495, fol. LXIII, unde in Quintiliani editiones recepta est. inscriptio epistulae est 'censura in Quintiliani declamationes'.

2) Cf. titulum Monacensis 316: 'Incipiunt ex Calp(h)urnio Flacco excerptae.'

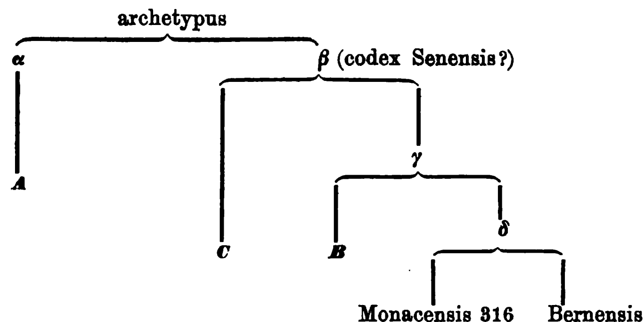
3) Cf. Bluhme, iter Italicum IV 227.

Quod si vero Ritter recte vidit, et ***B*** ex eodem codice Senensi originem trahit, quippe qui artissimo vinculo cum ***C*** coniunctus sit; cf. Ritter p. XIV—XVIII. utrum Ugoletus ipsum ***B*** describendum et ex eo denuo novum exemplar efficiendum curaverit, ex quo editio sua typis mandaretur, id quod Ritter sibi persuasit, necne, hodie disceptare nequimus. hoc tantum certum est id eum non demonstrasse. verisimilius est ne illum quidem librum quo usus Rudolfus Agricola (1443—1485) laudat locum ex Quintiliani declamatione 263 (75, 3 sqq. R.) depromptum, diversam esse ab exemplari Senensi. abhorret sane a veritatis specie putare eum hausisse ex altero eiusdem declamationum collectionis codice praesertim in Germania, ubi nullum alterius habemus vestigium.

Alia illa de veteribus codicibus testimonia quae collegit Ritter p. XVIII sqq., hoc loco omittere liceat, cum quia sunt minus certa, tum quia solum ad Quintilianum non etiam ad Calpurnium spectant.

Transeamus igitur ad quaestionem illam summi momenti quam in disputatione de codice Senensi instituta iam attigimus, quo vinculo codices servati inter se conexi sint.

Qua in re tenendum est omnes libros ex eodem archetypo fluxisse sed ita, ut ex duobus exemplaribus originem ducant. ratio autem quae inter singulos intercedat, hac tabula illustretur:

Atque primum exemplar ex quo *A* fluxit, ab eo diversum fuisse quod reliquorum codicum fuit archetypus, satis exposuerunt qui de recensendis Quintiliani declamationibus scripserunt.[1] quam ad rem confirmandam adieci hunc conspectum locorum Calpurnianorum. litteris diductis genuina lectio significatur.

	A	*BC*[2]
p.	1, 8 liberis *om.*	liberis
„	1, 9 et eum	at eum (cum *B*)
„	1, 16 accipiạt (*sic*)	accipiat
„	2, 3 habet	*om.* habet
„	2, 4 nor rationem	non rationem
„	2, 12 hispaniae	hesperiae
„	2, 12 omnis	omnes
„	2, 13 partae	parte
„	2, 13 qua	quam
„	2, 17 iudices	iudicem (iudices*)
„	2, 19 miraris	mira res
„	2, 21 in eo est	est in eo
„	3, 10 ita	alte
„	3, 10 livor	labor
„	3, 24 crede	credo
„	3, 24 et e iudicasset	de te iudicasse
„	4, 9 parricida carcerem petens	*titulum om.*
„	4, 14 excusare *testante Pithoeo*	recusare
„	4, 16 me$\overset{v}{o}$s annus	meos annos (meos annus*)
„	4, 17 gemitum miseri	miserum mei gemitum
„	4, 19 adstringat	astringet
„	4, 20 iam *om.*	iam

1) Cf. Ritteri praefationem et Fleiter, de minoribus quae sub nomine Quintiliani feruntur declamationibus, p. 16 sqq.

2) Quibuscum ubi Monacensis 316 et Bernensis dissentiunt, * apposito lectio illa addita est.

	A	BC
p. 5, 1	coniecti *testante Pithoeo*	rei abiecti
„ 5, 1	Tullianumque	Tullianum
„ 5, 5	sed	sedet
„ 5, 8	adhuc *teste Pithoeo*	diu
„ 5, 9	liquet. aestimate iudices	linquetur aestima aliud (liquet aestima aliud*)
„ 5, 14	patiar	pater (paterer*)
„ 6, 2	apparentibus	a parentibus eorum
„ 6, 9	minas venales	venales minas
„ 6, 13	quid	*om.*
„ 6, 17	adfectata	affecta

Ex quo simul apparet memoriam illam quam praebet codex vetustissimus, etiam esse praestantiorem. quo magis dolendum est eum tam mancum mutilumque fortunae invidia nobis innotuisse. nec non spero ex illa tabula me probaturum esse reliquos codices, ut iam supra monui, eiusdem originis esse. ei autem duo in genera discedunt ita, ut ***B***, Monacensis 316, Bernensis ex eodem exemplari quod littera γ significare liceat, derivati sint, ***C*** locum teneat singularem. hoc recte statutum esse ex eo apparet, quod bis librarius codicis γ in scribendo particulam exemplaris sui omisit, quo factum est, ut ***C*** 53 servaverit declamationes, in reliquis numerentur tantum 51. quod ita explico, ut priore loco, decl. 31 et 32, ubi desunt verba *an agnoscerem* p. 27, 19 — *infamiam* p. 28, 5, qui scripsit, nimium festinans columnam exemplaris sui transiluerit.[1]) loco posteriore, ubi desideratur decl. 45 oculi librarii haud scio an aberraverint ab voce *indemnatos*, a quo incipit

1) Sunt litterae 489 nulla ratione habita vocis *an* p. 27, 19, cum in γ legatur *fortunam*. nam aut vocula *an* aut litterae exeuntes vocis *infamiam* p. 28, 5 coaluerunt cum *fortuna* in *fortunam* quod γ praebuit. cum autem etiam titulus intercidit, aliquid plus spatii occupaverunt quae exarare librarius neglexit.

decl. 45, ad *indemnatus* primam vocem declamationis sequentis.

Ex γ et ***B*** et alius quidam codex fluxerunt. sed, codicem ***B*** in manibus tenemus, alter ille periit neque constaret eum unquam fuisse, nisi ex eo duo illi qui restant, codices fere gemelli, Monacensis 316 et Bernensis, descripti essent. qui communi origine uti inde elucet quod lectiones utriusque libri plerumque vel in minutiis orthographicis consentiunt. uterque liber in inscriptione omisit verba: *excerpta X rhetorum minorum,* uterque titulos declamationum 12. 14. 39—44. 47, 49 in ***BC*** omissa praebet, in utroque singulis declamationibus in margine numeri appositi sunt. quod attinet ad lectiones duobus illis libris proprias, statuendum est genuina verba scriptoris, licet multa errata emendata sint, coniecturis inquinata esse. ita ad emaculanda reliquorum codicum vitia aliquantillum valent, ad recuperandam formam archetypi magis sinceram quam quae ex ***BC*** erui potest, nil valent.

Unum addo. qui ***B*** et Bernensem inter se comparaverit, mox inveniet ita correcturas codicis ***B*** ab altera manu factas quas ***b*** littera significamus, cum verbis Bernensis congruere, ut luce clarius sit aut Bernensem ex ***B*** descriptum esse, postquam alterius manus correctiones factae sunt, aut ***B*** postea ex Bernensi esse correctum.[1]) alteram coniecturam, nempe eam, ***B*** ex Bernensi esse correctum, esse veram, inde efficitur, quod decl. 23 (p. 21, 27) ***B*** omisit verba: *et ego dico: 'meus est',* ***b*** et Bernensis ea praebent. cum autem Bernensis nullo alio libro manuscripto adhibito emendatus sive potius interpolationibus corruptus sit[2]), necesse est verba illa in ***B*** errore omissa

1) Cf. Weber, quaestiones Calpurnianae p. 5 qui falso contendit ***B*** ex Monacensi 316 esse correctum.

2) Nam titulis illis in communi Monacensis 316 et Bernensis fonte suppletis contrarium non evincitur. potuerunt ei addi opera non difficili. appositi sunt eodem consilio atque ratione quo numeri adnotationesque cuius in usum declamatio scripta esse fingatur, cui plurimae quoque interpolationes deben-

ex communi fonte fluxisse. nam permirum esset, si interpolator non modo divinatus esset hoc loco lacunam hiare, sed etiam genuina verba, id quod ex ***C*** patet, felici coniectura assecutus esset. neque aliter de 13 (13, 21), ubi in ***B*** desunt verba: *deseruit nec venenum* et de 18 (17, 22), ubi idem omisit: *et ingemui* iudicandum erit. accedit, quod ***b*** non omnes Bernensis lectiones transtulit repudiatis eis quae minus placebant. contra, si Bernensis ex ***B*** transcriptus esset, satis mirum esset, quod omnes correcturae, ubiubi ***b*** correxit, nunquam ipsius codicis scripturae admissae sunt, et quaestio oreretur, unde petitae essent multae illius lectiones diversae a ***B***. nam res satis difficilis sit eodem tempore et quae ex alio codice petieris, et quae ipse excogitaveris, scriptura continua in textum inserere. ex Bernensi ***b*** etiam deprompsit quod in margine notavit, pro quo et in quem declamationes habitae sint. manus altera ergo codicis ***B*** omnino abicienda est.

Atque ne longus sim, iam alteram adiciam tabulam, unde manifesto intelligatur recte iudicatum esse de ratione quae inter ***B***, ***b***, Bernensem et Monacensem 316 intercedat. neque a proposito illustrandae codicum cognationis putavi alienum esse eis locis, ubi non cum ***B*** consentit, lectionem codicis ***C*** adnotare.

B	***b***	Bernensis et Monacensis 316
p. 1, 6 proximae familiae	—	familiae proximae *Bern.* proximae familiae *Mon.*
„ 1, 12 occiderit	—	occidere *Bern.* occiderit *Mon.*
„ 2, 2 Ethiopus	—	Aethiops *Bern.* Aethiopus *(u in ras.) Mon.*
„ 2, 7 parentibus	—	ponentibus *Bern.* parentibus *Mon.*

---

tur; nempe studium in eo collocatum est, ut omnia usui atque commoditati legentium quam maxime aptarentur, neve paulo insolentius dicta offensioni essent.

B	*b*	Bernensis et Monacensis 316
p. 2, 13 quam	—	qua
„ 2, 14 effusiora	offusciora	offusciora
„ 2, 15 collectiora	coloratiora	coloratiora
„ 2, 17 iudicem	iudices	iudices
„ 2, 22 profanae	—	prophanae
„ 3, 6 voluit	—	noluit *Bern.* voluit *Mon.*
„ 3, 24 necat	negat	negat
„ 3, 24 credo	—	crede *Bern.* credo *Mon.*
„ 3, 24 iudicasse	-sset	-sset
„ 3, 25 Verginius	—	Virginius
„ 4, 9 *titulus deest*	—	damnatus parricidii *tituli loco*
„ 4, 16 annos	annus	annus
„ 4, 19 nos	non	non (= *C*)
„ 5, 4 verberantibus	verbera cibus	verbera cibus
„ 5, 9 linquetur	liquet	liquet
„ 5, 14 pater	—	paterer
„ 5, 15 est	—	es
„ 5, 19 audiret	—	auderet
„ 5, 19 odit avertitur	—	avertitur, odit
„ 6, 6 patribus	—	parentibus
„ 6, 7 displicere	—	displicuere
„ 6, 12 parentis	—	patientis
„ 6, 17 indicare	vim *supr.*	vindicare (indicare *Bern. man.* 2 in *marg.*)
„ 6, 17 affecta	affectata	affectata *Bern.* affectu *Mon.*
„ 6, 21 puta	—	putas
„ 7, 10 infamet	—	infament
„ 8, 2 erant inquit	—	inquit erant
„ 8, 18 libertus	liberatus	liberatus
„ 8, 25 non est *om.*	non est *supr.*	non est
„ 9, 7 matrem	—	matre *Bern.* matrem *Mon.*

	B	*b*	Bernensis et Monacensis 316
p.	9, 16 quid	—	quod
„	10, 13 numquid qui	qui *del.*	qui *om.*
„	10, 14 cessare	cessate	cessate
„	10, 21 filium	filius	filius (= *C*)
„	10, 24 solatia	sola tu	sola tu[1])
„	11, 13 petit	repetit	repetit
„	11, 15 facere	fecere	fecere
„	12, 14 vindicatus	venenum datum	venenum datum
„	12, 19 pervenerint	pervenerit	pervenerit
„	13, 3 rem	remedium	remedium
„	13, 11 scribebat	serpebat	serpebat
„	13, 15 bene	veneni	veneni
„	13, 24 adductus	addictus	abdicatus *corr. in* addictus *Bern.* addictus *Mon.*
„	20, 26 peregrini cruciatus	peregrinus	peregrinus cruciarius
„	22, 23 legusis eius demet	legis eiusdem et (*C*)	legis eiusdem met
„	23, 16 dimittitur	remittitur	remittitur *Bern.* dimittitur *Mon.*
„	24, 21 invitabo nisi	in vita liberis	in vita liberis *Bern.* in vita bonis *Mon.*
„	32, 20 commenta es	conventa est	conventa est *Bern.* commenta es *Mon.*
„	39, 5 orbitas (arbitris *C*)	orbatis[2])	orbatis

Sed iam desinamus hanc tabulam continuare. vix enim quisquam desideret, ut plura afferam exempla.

1) Iam locos graviores modo affero.
2) Ubi falso adnotat Weber *b* scripsisse *orbitatis*.

Restat, ut quaeramus uter ex codicibus ***B*** et ***C*** quorum quam similis alter alterius sit, intellegendi facultatem optimam indices propositi praebuerunt, alteri anteponendus sit. cuius rei facilis et prompta responsio est, nam dubium esse nequit, quin ***C*** priorem teneat locum; cf. quae Fleiter l. l. exposuit p. 16 sqq. sed ne nitar argumentis ex Calpurnio non depromptis, discrepantias lectionis 15 declamationum priorum profero omissis minutiis orthographicis. videbis enim maximam partem vitiorum in ***C*** librario latinae linguae minus gnaro deberi qui male descripsit quae invenit, contra in ***B*** multa inesse quibus textum levitate scribentis depravatum esse non negabis.

Praestantior igitur codex est ***C*** his locis:

	C	***B***
p.	1, 7 quae	quaedam quae
„	1, 8 liberis	libens
„	1, 9 at eum	at cum
„	2, 3 Aethiopem	etnopem
„	2, 5 idem	quidem
„	2, 17 amavit Ethiopem	amavi ethnopem
„	6, 21 putas	puta
„	7, 5 minitatur	minatur
„	7, 10 ista	*om.*
„	7, 27 sic	si
„	8, 25 non est	*om.*
„	10, 19 orret	et horret
„	10, 21 filius	filium
„	11, 6 fletuum	fletui
„	11, 14 tam[1]	tamen
„	12, 16 frater	pater
„	12, 19 pervenerit	pervenerint
„	14, 18 aliquam depraecessit	aliquando processit[2]

1) Lege *iam* cum Pithoeo; sed ***C*** certe rectius quam ***B***.
2) Uterque liber recti aliquid servavit.

C	B
p. 14, 20 abdicatus	abdicans
„ 15, 3 militia	milia
„ 15, 13 armis	annis
„ 15, 17 valuerunt	valuere

contra ***B*** melior est his locis:

B	C
p. 2, 11 rutili	rutuli
„ 4, 7 tinxisti	cinxisti
„ 5, 28 accederent	accederet
„ 6, 5 ne	nec
„ 6, 13 denuntiatum	denuntiatur
„ 9, 24 neganti	negat
„ 9, 26 damni	L. anni
„ 10, 3 filii amissis	filiae missis
„ 10, 7 illa	in illa
„ 10, 9 spectatores	peccatoris
„ 11, 3 contentus laqueus adulescentis	contemptus laqueos adulescentes
„ 11, 19 filium	filius (filio *c*)
„ 11, 27 redemerim	redimeri in
„ 12, 4 qua	quo
„ 12, 12 fratre	frater
„ 12, 19 habet	habent
„ 13, 4 cogitate	cogitare
„ 13, 24 feneratori	fenerator
„ 14, 9 at	ad
„ 14, 18 aliquando processit	aliquam depraecessit[1])
„ 14, 29 sepeliet	saepe licet
„ 15, 8 quem	que
„ 15, 10 possum	possunt
„ 15, 20 gloriam	gloria

1) Uterque liber recti aliquid servavit.

Rationem non habui eorum locorum quibus errores codicis *C* corrector emendavit. neque enim video causam, cur omnino negemus correctorem aliquid ipsum mutasse. sunt autem hi: 2, 8 *securus* in *securius*, 3, 6 *feliciter* in *infeliciter*, 3, 24 *necat* in *negat*, 7, 20 *negavit* in *necavit*, 8, 19 *libertis* in *liberis*, 9, 10 *parricida* in *parricidam*, 9, 21 *male* in *mala*, 9, 22 *iste* in *ista*, 10, 26 *quid est* in *quidem*. quos si tamen adnumeramus, 6 locis in *C* idem traditur quam in *B*, ter *C* praestantiorem lectionem praebet.

Quibus rebus perpensis videmus Montepessulani frustula in recensendis Calpurnii declamationibus summum tenere locum, sequi Chisianum, agmen claudere Monacensem 309. Monacensis 316 et Bernensis nullam viam aperiunt qua progredientes nobis nova paremus subsidia ad cognoscendam archetypi indolem atque naturam.

Archetypum illum mendis non carere maximeque in eo peccatum esse eo, quod syllabae, verba, enuntiata exciderunt[1]) confitendum est, sed cave putes eum fuisse corruptissimum. melius enim Calpurnii verba tradita sunt quam speciem prae se ferunt. multa enim quae primo obtutu minus sana, confusa contortaque esse videntur, accuratius sententiarum nexu perspecto recte se habere apparebit. studiosissimus enim Calpurnius erat sententiarum et clausularum earumque dulcium, abruptarum, pendentium quam maxime, in quibus plus intelligendum quam audiendum sit, ita ut saepissime uno verbo mutato acumen totius sententiae pereat. neque in aestimando scriptore neglegere licet excerpta tantum brevissima luminaque ex continuo sermone extracta et soluta, non declamationes elaboratas aetatem tulisse. quibus rationem non habitis editores haud raro opinati se Calpurnio medelam esse oblaturos, eum miserrime vexaverunt et depravaverunt.

In lucem Calpurnium protraxit P. Pithoeus qui eum

---

1) Sic mihi lacuna statuenda videtur decl. 2 (2, 14) post *orientem*.

una cum Quintiliani declamationibus minoribus Tacitique dialogo edidit Parisiis anno 1580 apud Mamert. Patisson satis accurate et diligenter, sed dolendum est quod significatione *codex vetus* vel *vetus exemplar* abusus est. admisit enim eam promiscue ad significandum et codicem *A* et aliud exemplar quod ei praesto erat. unum tamen tenendum est neminem nisi Pithoeum in recensendo Calpurnio adhuc codicibus usum esse. editio illa princeps saepissime repetebatur, et, cum magis magisque ab exemplari discederent, ut fieri solet, repetitiones illae deteriores fiebant usque ad editionem ex officina Hackiana Lugduni Batavorum et Roterodami anno 1665 evulgatam cui Gronovius operam navaverat. anno 1698 secutus est editio Argentoratensis Ulrici Obrechti, 1720 Lugdunensis splendide exornata Petri Burmanni qui ut lacus rivulos in se recipit, ita omnia quae priores adnotaverant atque emendaverant[1]), congessit textuique adspersit et ipse quoque nova addidit. qui viri docti omnes, cum alii, tum Gronovius multis locis studiis suis Calpurnio lucem attulisse atque hic illic ex coniectura genuinam lectionem repperisse confitendum est. in universum tamen, id quod iam supra tetigi, nimis freti suo arbitrio atque nimium indulgentes libidine coniciendi neglectis textus indole legibusque sermonis Calpurniani verba non tam correxerunt quam corruperunt. post Burmannum declamationes neglectae iacuerunt, nam editiones Bipontina anno 1784, Parisina Dussodii annis 1821—1825 in bibliotheca classica latina per N. E. Lemaire publici iuris facta, Taurinensis annis 1824—1826 ex typis Ios. Pomba Burmanni recensionem repetierunt. Dessauer denique anno 1892 et Schwab denuo his excerptis operam dederunt.

Quo factum est, ut pauci nostra aetate de Calpurnio egerunt quos hoc loco enumerare supersedeo, cum omnia illa studia in Calpurnio posita congesserim atque tractaverim in Bursiani annalibus (Jahresbericht über die Fort-

1) Sic etiam Schultingii notas.

schritte der klassischen Altertumswissenschaft 113 (1902), 109 sqq.).

Hoc unum addo me inde a decl. 32 numeros editionum priorum in margine adposuisse, quia novas illas duas declamationes per *C* servatas ordini inserui.

Iam restat, ut gratias agam eis quorum opera et auxilio in conficienda hac editione uti mihi licuit. quorum in numero primo loco nomino Angelam et Franciscum Dessauer qui summa comitate atque liberalitate mihi Hugonis Dessauer, praematura morte litteris atque studiis erepti, collationes atque schedas in Calpurnium ad utendum tradiderunt, deinde Ottonem Schwab qui mihi collationem Chisiani benigne transmisit, tum qui praesunt bibliothecis Monacensi et Bernensi quibus auctoribus codices Monacenses et Bernensem Monachi inspicere mihi licuit, denique Alfredum Klotz amicissimum qui non modo mecum laborem plagularum perlustrandarum suscepit, sed etiam de multis locis sententia mecum communicata bene de Calpurnio meritus est.

Lipsiae, mense Ianuario 1903.

Georgius Lehnert.

INDEX NOTARVM.

A = codex Montepessulanus, scholae medicae H 126, saec. X
B = codex Monacensis 309, saec. XV
C = codex Chisianus H VIII 261, saec. XV
litteris ***a***, ***b***, ***c*** manus altera horum codicum significatur.
ς = codex Monacensis 316, saec. XVI *et* Bernensis 149, saec. XVI, *sive ambo sive alter eorum*

Gr.	= *Gronov*		
add.	= *addidit*	*in marg.*	= *in margine*
corr.	= *correxit*	*om.*	= *omisit*
del.	= *delevit*	*supr.*	= *suprascripsit*
er.	= *erasit*	▒	= *signum rasurae*

[ ] = verba in codicibus tradita sed delenda
⟨ ⟩ = verba supplenda
pag. 2, 5—6, 23 litteris inclinatis significata sunt quae in ***A*** *legi non possunt.*

Addenda et corrigenda.

ad p. 6, 21 adde: puta ***B***
p. 10, 26 non 27 quid est ***BC***, *corr.* ***c***
p. 12, 2 adde: *titulum om.* ***BC***
p. 13, 21 adde: deseruit nec venenum *om.* ***B***
p. 17, 22 et — ingemui *om.* ***B***
p. 20, 26 non 27 peregrini ***BC*** *et adde* cruciatus ***B***

INCIPIVNT EX CALPVRNIO FLACCO EXCERPTAE. EXCERPTA X RHETORVM MINORVM.

I.

Uxor tyrannicida.

QVINQVE CVM TYRANNO PROXIMAE FAMILIAE PVNIANTVR. quae habebat duos filios et tyrannum virum, tyrannicidium fecit. praemio impunitatem liberis postulavit. meruit. ex his alter occupavit arcem. et eum mater occidit. petit alteri impunitatem. contradicitur.

Occidam, inquit. quanta nobis ante patienda sunt, dum occidere tyrannum femina possit et mater velit! 'non possum mortem filii mei videre.' hoc est ergo quare illum velimus occidere.

PARS ALTERA.

Petit praemium, non quod accipiat, sed quod accepit.

---

1 incipit ***A*** 5 tyrann[ci]ida ***B*** 6 punia[a]entur ***A*** (a *supr.* ***a***) 7 quaedam quae ***B*** ς 8 liberis *om.* ***A***, *in marg. add.* ***a***; libens ***B*** 9 at eum ***C***; at cum ***B*** 10 alterinpunitatem ***A*** 12 occiderit ***BC*** (t *expunxit* ***C***) femina *supr.* ***A*** 16 proemium ***A*** accipat ***A*** sed quod accepit *om* ***A***, *in marg. add.* ***a***

II.

Natus Aethiopus.

Matrona habet. Aethiopem peperit. arguitur adulterii.

Expers iudicii est amor: non rationem habet, non sanit*atem; alioquin* omnes idem amaremus. nonnunquam incredibiliter peccare, ratio peccandi est. 'non sem*per*', *inquit,* 'similes parentibus liberi nascuntur'. quid tibi cum isto patrocinio est, *nisi ut appareat te peccasse* securius? miramur hanc legem esse naturae, ut in sobolem transeant formae, *quas quasi descrip*tas species custodiunt? sua cuique genti etiam facies manet. rutili sunt Ge*rmaniae vultus et flava* proceritas Hispaniae: non eodem omnes colore tinguntur. ex altera parte qua c*onvexus* et deficiens mundus vicinum mittit orientem, illic effusiora corpora, illic collectior*a nascu*ntur. diversa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis. quid ergo? inquit, amavit Aethiopem? est interdum, iudices, malarum quoque rerum sua gratia, est quaedam ⟨foedarum⟩ formarum voluptas. miraris, si aliquis non sapienter amat, cum incipere amare non sit sapientis? da mihi sanos mulieris oculos: nemo adulter formosus est. periturae pudicitiae minima in eo est sollicitudo quemadmodum pereat. proprium est profanae libidinis nescire quo cadat. ubi semel pudor corruit,

---

2 Ethiopus ***BC***; Aethiops ***ς*** 3 habet *om.* ***BC*** etnopem ***B*** 4 iudici ***A*** nor rationem ***A*** 5 *inde usque ad pag. 6, 23 litteris inclinatis significata sunt quae in A legi non possunt.* idem: quidem ***B*** 8 securus ***C***, *corr.* ***c*** 9 sol[v]olem ***A*** transea[n] ***A*** 10 descripti in species *Gr.* 11 rutuli ***AC*** 12 hesperiae ***BC*** oms̃ ***A*** 13 quam ***BC*** 14 mittit: inficit *Schulting*; metuit *Barth*; nutrit *Burmann* offusciora ***ςb*** 15 colo~~ler~~[ra]tiora ***B***, *corr.* ***b***; coloratiora ***ς*** 16 generi *ex* -re ***A*** 17 inquid *supr.* ***A*** amavi ethnopem ***B*** iudicem ***BC*** 18 rerum *del. Obrecht* foedarum *add. Klotz* formarum: infamiae *vel* deformium *Gr.* 19 mira res ***BC*** 21 est in eo ***BC*** 22 prophanae ***Cς***

nulla inclinatis in vitium animis ruina deformis est. is demum libidini placuit, in quem non posset mariti cadere suspicio.

PARS ALTERA.

Ita non maius est argumentum pudicitiae, quod parere voluit, quam impudicitiae, quod infeliciter peperit? vides partum laesis fortasse visceribus excussum. multum fortunae etiam intra uterum licet. vides sanguinis vitio perustam cutem: colorem putas; istud fortasse infantis iniuria *est. hoc ipsum quod alte infuscatam cutem* livor infecit, dies longus extenuat. nivea plerumque membra sole fuscantur, et corpori pallor excedit, quamvis naturaliter fuscos artus umbra cogit albescere. tantum tempori licet quantum putas licere natura*e*.

III.

Miles Marianus.

Miles Marii adulescens propinquum Marii tribunum vim sibi inferentem p*eremit*. r*eus* est caedis. CD.

Propinquus, inquit, imperatoris occisus est. macte virtute, *adulescens,* et M*ari*um vindicasti. ubicumque periclitatur pudicitia, suam legem habet. quid a*gis, tribune? tibi* nondum vir est qui Mario iam miles est? non longe ab eo est miles, ut promittat st*uprum qui roga*tus tantummodo negat. crede, imperator, male de te iudicasset miles tu*us, si tribuno pepercisset.* hanc vim *Verginius* parricidio fugit, propter hanc Lucretia pectus suum ferro *fodit.*

---

6 feliciter **ABC**ς, in- *add.* **ac** 9 colorem — cutem *l. 10 om.* **A**, *in marg. inferiore add.* **a** 10 alte: ita **A** livor **A**: labor **BC** 13 arctus **B**

19 inquid **A** est contra macte **C** 24 necat **BC**, *corr.* **bc** credo **BC** de te: et e **A** iudicasse **BC** 25 parcidio **A** 26 *post* fugit *2 litterae quae non possunt legi* (et?) **A**

Pudet me, imperat*or:* feminae exemplis mi*li*t*em* tu*e*or. struprum minatus est militi tuo? minus est quod nobis Cimbri minantur.

PARS ALTERA.

Miles tuus, imperator, i*am* a*liquid impudici habet q*u*o*d ad impu*dicitiam* placet. *tu* gladium *commi*litonis *tui* cruore *tinxi*sti que*m satis fuit minari*.

IV.

Parricida carcerem *petens*.

DAMNATVS PARRICIDII ANNO CVST*ODIATVR*. qui sub noverca damnatus est, *v*ult *illum pater do*mi custodire. *ille* petit, ut publi*co* c*a*rcere *serve*tur.

Iube*te quamprim*um ad *illas me impiorum tenebras* trahi; liceat impetra*re* qu*od* no*n* licet *recusare. ego me um*quam credere*m tam* infelicem, ut mihi aliquis etiam carcerem invideat? *par*um est tibi in *cruc*iatus meos annus et carcer, vereris, ne quem gemitum miseri aures tuae perdant? n*e non sin*gulis torm*entis me*is paterni oculi fruantur? *ne*, lax*ata vincul*a, *de*sit, qui astring*at*? non potes adversus da*mnatu*m iure patris uti: iam non lare*m ha*beo, *non servum, n*on patrem, ac, *ne* damnatum esse paeniteat, non novercam. video carcerem publ*icum, saxis ingentibus* stru*ctum*, angustis foraminibus tenuem lucis um-

1 feminae: m *ex correctura* ***A*** 2 militi — est *om.* ***A***, *in marg. add.* ***a*** 7 cinxisti ***C***

9 parricida — petens *om.* ***BC***, *in* ***C*** *spatium titulo relictum* 12 pubrico ***A*** 14 non *del. Schulting in* ***A*** *fuisse* excusare *Pithoeus affirmat* 16 me$\overset{y}{o}$s ***A*** annos ***BC*** 17 vereris *supr.* ***A*** que *an* quẽ*?* ***A*** 17 miseri mei gemitum ***BC*** 19 non: nos ***B*** 20 iam *om.* ***A*** 22 non *om.* ***A***, *addito signo, vocabulum suppletum non potest legi propter folium mutilatum*

bram recipientem. in hunc rei abiecti robur Tullianum prospiciunt et, quotiens iacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur et alienum supplicium expectando suum discunt. sonant verbera, cibus recusantibus spurca manu carnificis ingeritur. sedet ianitor inexorabili pectore qui matre flente siccos teneat oculos. inluvies corpus exasperat, manum catenae premunt. quid est quod me lex anno reservat? nescio quid diu cogitat? nimirum de parricidio etiam cum creditur non liquet. aestima aliud, quid fugiam qui hoc postulo? quid hoc est iudices, a patre parricida non timeor? dicam; 'saevite', cum rogem? dicam: 'miseremini', cum carcerem rogem?

PARS ALTERA.

Egone secretum isti conscientiae dabo et ibi te patiar includi, ubi non erubescas? dignus es, parricida, dignus es videre patrem, si tam grave putas, ut vel carcerem malis. debeo, iudices, debeo tandem agere mitius pater, si tam graviter sibi damnatus irascitur. mirabar, si quis tantum sceleris auderet qui contemnere carcerem posset. fugit, odit, avertitur et limen patris execratur. ignoras profecto sortem tuam, si putas aliud iudices debere respicere quam quod nolis. hanc crucem patere, si gravis est; hunc diem, si odisti, vide. nihil illi adversus patrem liceret, si parricida non esset.

V.

Leno.

Iuvenes frequenter ad lupanar veniebant. cum his leno frequenter denuntiasset, ne accederent, foveam fecit et

1 rei abiecti: coniecti *A* *testante Pithoeo* Tullianumque *A*; Tullianum *del. Dessauer* 2 postes *A*; postis *supr.* *B*; pstis *C*, *corr.* *C* excidat *supr.* *B* 4 verberantibus *BC*, *corr.* *BC* 5 sedet: sed *A* 7 cathenae *B* 8 diu: adhuc *A* 9 linquetur *BC* aestimate iudices quid *A* 14 patiar: pater *BC* 15 es *prius:* est *BC* 16 gravem *Burmann* 19 auderet ς: audiret *ABC* 22 lucem *Gr.* 23 si: etsi *editores* 28 accederet *AC*, *corr.* *A*

complevit ignibus. adulescentes cum venissent, exusti sunt. accusatur a parentibus eorum leno laesae rei publicae.

'Denuntiavi', inquit. dii boni! quantum ausus est, quod ne post denuntiationem quidem creditum est. fuit in illis summa pietas: placuere patribus, summa frugalitas: displicuere lenoni. tu te iure audes defendere? nihil ei licet, in quem nihil non licet. 'denuntiavi', inquit. novimus lenonum minas venales. 'iniuriam', inquit, 'faciebant mancipiis meis.' quid enim aliud in his qu*am iniuriam v*endis?

PARS ALTERA.

Ubi, quid futurum, est denuntiatum, culpa patientis est.

VI.

Decreto reditu exul occisus.

Adulescens dives *no*bilis *hos*pitatus apud exsulem. exsul scripsit senatui velle se indica*re* de *af*fectata tyrannide. senatus revocandum censuit hoc divite contradicente. *dum revert*itur *exsul,* occisus est. a*ccusatur di*ves affectatae tyrannidis.

In*tercepisse te* putas indic*ium*: *ipse fecisti: secundum* sententiam *divitis* pauper non es*t rever*sus: dicturum se de tyrannide pollicetur. quid, vis, suspicemur? tu nihil nun-

---

2 apparentibus *A* eorum *om. A* 4 inquid *A* quanti *Gr.* 5 nec *C* post *ex* potest *A* 7 displicere *ABC*; *corr.* ς 9 venales minas *BC* 13 quid *om. BC* denuntiatur *C* parentis *ABC*; *corr.* ς
15 exul *om. A, in marg.* XIIL occisus *om. A, add. post* senatui *l. 17* 17 affecta *BC* 18 censuit: e *et* it *ex correctura A* ~~Non~~ hoc *A* 23 *post* tyrannide *sequuntur in A 7 versus qui veneno corrupti nullo modo possunt legi.* 23 suspicemur: pollicemur *A testante Pithoeo*

tias, sed inde venisti: venerunt epistulae consecutae. sed cur de publico statu mandare hospiti noluit? putatis illum contradixisse? confessus est. sceleratis ingeniis et plus quam civilia cupientibus non dominari instar servitutis est. iampridem [te] arci nostrae tua fortuna minitatur: supra civilem hanc peraequationem divitiae te elevaverunt. non sine exemplo timemus. in Manlio quondam potuisse damnatum est.

PARS ALTERA.

Non intellego quemadmodum infame⟨n⟩t ista sententiam meam. ego si auditus essem, ille non esset occisus. inquieta res est homo cui iam in deterius nihil superest. egerat mecum illic multa de iudicibus, de ignominia sua. prodam, necesse est affectus hospitis mei: hoc tyranni videbatur.

VII.

Dives imperator.

Pauper et dives inimici. pauperi duo filii. dives imperator creatus. rumor ortus est prodi rem publicam a pauperis filiis. utrumque torquens pernegantem necavit. corpora eorum extra vallum proici iussit. quae hostes sepelierunt et recesserunt. pauper accusat divitem caedis.

Nunquam, iudices, contra istum tutior veni. quicquid auferri potuit, amisi. soli omnium torti sunt, donec mentirentur. ita laniatos miseros, ita confusis lineamentis proici iussit, ut iam nec pater posset agnoscere. miramini, si ab hostibus sepulti sunt? nullos sic ab isto esse tortos nisi captivos putarent. proditores putas quos tam

1 unde *Gr.* *ante* consecutae *add.* te *Gr.* 5 te *delevi* arci nostrae: archonta *A* *testante Pithoeo* minatur *B* 6 elevarunt *B* 10 infament ς: infamet *BC* ista *om.* *B*; mors *Pithoeus* 13 illic: ille *Gr.* 14 tyrannis *BC*

20 negavit *C*, *corr.* *c* 25 limamentis? *C* 27 si *B* 28 putarunt *Gr.*

misere tamque crudeliter punitos hostis non vindicavit. Pauperes erant, inquit, et ideo potuere corrumpi. age, qui nescit illos ideo perisse quod divitias nimis oderant? super ignem corpus extenditur, et irato imperatori tortor non sufficit: uritur, et flagella ignibus adiuvantur. quaeritis exitum? pernegavit. tortor inimicus tamen, quod quaerebat, invenit nos proditores, qui pro te, patria, etiam sub isto militavimus.

PARS ALTERA.

Negas potuisse corrumpi? pauperes fuerunt. negas voluisse prodere? inimici. Non possum tibi proditionis argumentum afferre praesentius. Quamdiu vixere, pugnatum est. cum mihi civitas mandaret imperium quo malo laboraret, intellexit. imperatorem me fecit inimicus.

VIII.

Demens ter triumphalis.

Ter triumphalis, ter consularis, cum haberet liberos aeque ter triumphales, ter consulares, suspendit se. liberatus a liberis ab iisdem reus fit dementiae.

Omnium calamitatum materia est homo diu felix. nesciunt stare successus, et quotiens prodire felicitas non potest, redit. mori volo. quid me iam fortuna custodit?

PARS ALTERA.

Ter consulatum gessisti, ter triumphasti. licet iam velit fortuna mutari, in illius potestate non est fuisse. quis timeret fortunam, nisi prodesset?

---

7 patriam *C*, *corr.* *c*

18 libertus *BC* (*corr.* *c* *in marg.*) 19 a libertis *C*, *corr.* *c* *in marg.* 22 cui me *vel* quo me *Pithoeus* 25 non est *om.* *B*, *supr.* *b*

IX.

Pater excaecatus.

Cum luxurioso filio pater abdita matre secessit in secretum. excaecatus rediit. petit a filio talionem. mater se fecisse dicit.

Invenit, iudices, pessimus adulescens, quomodo utrumque excaecaret parentem. quid te secreto fecisse credamus? matrem in foro excaecas. non vis pro matre verum dicere, cum illa pro te mentiatur? in tantam iuvenis processit amentiam, ut propter illum pater, ut perderet oculos, mater odisset. tu me, mulier, excaecare potuisti quae nec parricidam potes? ut innocens sis, dum excaecaretur pater, exspectasti. non feci, inquit: non crederem, si confitereris. talis es, adolescens, ut excaecare volueris patrem, aut te excaecare velit pater. quam sceleratus es! plus te pater odit quam eam, a qua excaecatus est. tantum ausus est integro patre. quid facturus est inter duos caecos? quam miser est pater cui verum dicendum est, quam misera mater cui mentiendum! non eruit oculos quisquis laborat, ut hoc fecerit. cuius crimen est excaecare? excaecasse patrem! patronum! excaecare matrem! qui fieri potuit, ut mala fuerit uxor quae tam bona mater est? 'ego feci'. non sceleris, sed matris ista confessio est.

PARS ALTERA.

Si neganti, iudices, non vultis, quod proximum est, credite confitenti. sed si difficile est fateri, etiam cum feceris damni paulum.

---

5 quomodo *Pithoeus:* quando ***BC*** 8 tantam *c*; tantum ***BC*** ut perderet: vi p. *Burmann* 10 parricida ***BC***, *corr. c* 12 non *del. Gr.* 13 nolueris ς ut aut excurare volueris *Gr.* 15 eam *Gr.*: eum ***BC*** qua *Gr.:* quo ***BC*** 19 excaecare *om.* ***C*** 20 patrocinium ***C*** *testante Schwab* eius crimen est excaecasse patrem cuius patronam excaecare matrem *Gr.* 21 male ***BC***, *corr. c* tm̃ ***B*** 22 iste ***C***, *corr. c* 24 negat ***C*** 25 sed si: feci *Weber* 26 feceris: dederis *Schulting* damni: ·L· anni ***C***

X.

Pater receptis oculis.

Cui erant tres filii, amissis duobus flendo oculos perdidit. somniavit se recepturum oculos, si tertius filius perisset. somnium uxori indicavit. illa filio prodidit, suspendit se adulescens. pater recepit oculos. repudiat uxorem. agit illa iniusti repudii.

Ante omnia hoc ad vos meae defero infelicitatis quod videre coepi. sic spectatores oculi tertiae redeunt orbitatis: qui calamitatibus cesserant, parricidio reverterunt. mirabar profecto quod in utriusque orbitate solus pater oculos perdidisset. iussus sum videre, postquam spectatorem tertia orbitas non habebat. numquid discutiunt recti necessitatem qui aliquid amore fecerunt? cessate parumper, exhausti fletus; differ aliquantum, saucium lumen. decet esse oculos duriores qui scelere reverterunt. nullum in tali calamitate ab uxore solacium. ⟨somnium⟩ miserationem meam tunc habuit. post coepi monere de filio. horret referre animus quod paenitet indicasse. nec remedia quaerenda sunt, ubi maior suppliciis sanatio. gratulandum patri est, quod non filius somniavit. debet hoc sola mater audire, vel ut filio caveat, vel ne mariti doleat caecitatem. arcesso coniugem. iam, inquam, caecus esse cupio. etiam nunc apud me latet quod sola tu nosti. subito aspectu somnii in metum veni et, fateor, de filio quidem timui, sed de matre non credidi. nullum impatientius malum est quam invidia cum calamitate, qui, ut

3 filiae missis ***C*** 7 in illa ***C*** 9 si ***BC***; sic *Pithoeus; del. Gr.* peccatoris ***C*** 12 perdidisse ***C*** 13 numquid qui ***BC*** (qui *del.* ***b***) 14 cessare ***BC*** 15 sanum nunc lumen *Schulting* 17 somnium *add. Dessauer* 19 et horret ***B***; orret ***C*** 20 maioris *Gr.* supplicii ***BC***; *corr. Pithoeus* 21 filium ***B*** 22 filio somnium narravit *Schulting* 23 esse caecus ***B*** 24 solatia ***BC*** 25 metus ***C*** 27 quid est ***BC***, *corr.* ***c***

scelerate viderem, non recepi oculos, sed perdidi caecitatem. vidi miser primum quod ultimum videram. pendebat extinctus, et contentus laqueus adulescentis colla tenuabat. pro nefas! haec in filium cum oculis meis venerant. o quam putasti nec maritum posse sanari! iam tempus est fletuum, immo iam tempus est caecitatis.

XI.

Damnati adoptivi.

Pauper et dives inimici. pauperi tres filii. quodam tempore visi sunt amici. petit dives a paupere filios in adoptionem et accepit. unus in adulterio deprehensus est et occisus, alius affectatae tyrannidis reus factus est damnatus. tertium pauper repetit. dives contradicit.

Nihil iam praeter luctus meos gravius quam quod, ubi odia nihil fecere, videatur amicitia plus nocere. quicquid esse potuit in paupere, totum dives accepit. qui si bonum animum in adulescentes meos tenuit, filios ambo perdidimus. novum audaciae genus: tyrannidem affectat pauperis filius. utinam sic filium perdidissem, ut queri de fortuna liceret. dolere integre non potest qui urgetur irasci. scio quales habuerim. et inimico et diviti placere potuerunt. divitiae inconstantium animorum. in summa, pernicies vel velle ad me redire vel nolle. si vult, non delectat qui retinetur invitus, si non vult, iam timeo, quod divitias amare coepit. permissae licentiae magna securitas est potestas cum moderatione. recordare quantis meis redemerim malis, ne adhuc videremur inimici.

---

2 extinctum ***BCς***; *corr. Pithoeus* 3 contemptus laqueos adulescentes ***C*** 6 fletui ***B***

13 paupere petit ***C***, pauper petit ***Bc***; repetit ***ς*** 14 iam *Pithoeus:* tam ***C***; tamen ***B*** 15 facere ***BC*** 17 sic *Schulting* ut filios ambo perdiderimus *Schulting* 18 audaciae genus ***ς***: auditu agenus ***C***; auditu agemus ***B*** 19 filius ***C***, filio ***c*** 24 tenetur ***B*** 27 redimeri in ***C*** videremur *Gr.;* redimeremur ***BC***

XII.

Veneficii rea.

VENEFICII REA TORQVEATVR, DONEC CONSCIOS INDICET. amissa uxore, ex qua habebat filium, duxit alteram et de ea suscepit filiam. adoleverunt ambo infantes. repente ambiguis signis perit adulescens. pater uxorem accusavit et damnavit. cum torqueretur, filiam sibi consciam dixit. petitur puella ex lege ad poenam. adest ei pater.

Noverca filios nostros aut insimulatione persequitur aut veneno quae scelus suum et in domo veneficae et in suppliciis docuit parricidae. adoleverunt ambo, sed minor filia et praeter sexum multo fratre simplicior. in uno utriusque mentem videris. cum periit adulescens, et patri venenum datum est et sorori. o noverca! est alta crudelitas: amasset et consciam putaremus? pro nefas! conscia dicitur cui frater perit! cur, postquam adolevit puella, est interemptus adulescens. tamdiu ergo fuit novercae quieta crudelitas, quamdiu aetas illius ad persuasionem conscientiae pervenerit. modum non habet iracundia mentiendi.

XIII.

Medicus tyrannicida.

TYRANNICIDAE PRAEMIVM. tyrannus suspicatus sibi venenum datum ab eo medico quem in arce habebat, torsit eum. ille pernegavit. misit ad medicum civitatis. dixit datum illi ab illo venenum, sed se remedium daturum. dedit poculum, quo exhausto statim periit tyrannus. contendunt de praemio.

---

4 quo *C* altera *C* 12 non multo *Schulting* frater *C* 13 utrius *BC* 14 venenum datum ς: vindicatus *BC* est alta: tua est illa *Schulting*; stulta *Obrecht*; o novercae et altera *Burmann* 16 pater, *in marg.* frater *B* 19 perveneriut *B* habent *C*

23 venenum datum: verecundatus *BC* 27 exausto *C* perit *C*

Absit, sanctissimi iudices, ut hanc vos fidem tyrannicidii detrahatis quam et medicus confirmaverit et tyrannus. confingunt nocendi voluntatem, postquam sanandi rem perdiderunt. poenas meas hinc cogitate, in quibus nec ira nec natura cessavit. tolerabilis vis est, ubi ad consuetudinem mali causa necessitatis emergit. praemium consequitur qui ausus est et confirmare meum venenum' et suum remedium polliceri. ultio quidem illa, non quaestio. tyrannus venenum ⟨non⟩ quaesivit, sed vindicavit. o quam facile gerunt persuasiones, illecebramque in contrarium transferunt! ut virus serpebat interius, et artus omnes longa poenarum dilatione languebant, veneficium iam tyrannus agnoverat, quia instantem interitum sentiebat. festinans medicum flagitabat. unde venenum tam celeriter praeparasti? dicis forte: maior mihi dandi veneni fiebat occasio quae ex ipsius voluntate veniebat. nativum hoc genus moris est, ut ex sensu priore ad cuncta cautior sollicitudo procedat. nonne iam apud tyrannum cuncta suspecta praesens formido faciebat? medicum tota arce clamaba⟨n⟩t, quasi ego de tyrannicidio non negassem. in arce enecavimus: deseruit nec venenum.

XIV.

⟨Abdicatus patrem liberans.⟩

ADDICTVS FENERATORI SERVIAT. ABDICATVS DE BONIS PATERNIS NIHIL HABEAT. LIBERTORVM BONA AD PATRONOS

---

1 tyrannicidio *Schulting* 3 remedium ς 4 cogitare *C* 5 intolerabilis *Burmann, falso; cf. Weber, quaest. Calp. p. 8* 6 consequetur *Pithoeus* 8 ultio — vindicavit *ante* praemium — polliceri *posuit Schulting* quid ***BC***; *corr.* ς 9 non *add Gr.* indicavit *Gr.* 10 faciles *Burmann* gerunt: errant *Obrecht* 11 transferunt ut: transferuntur *C*; transferunt ***B*** serpebat: scribebat ***BC***; *corr.* ς arcus *C* 15 veneni ς: bene ***BC*** 20 clamabat ***BC***; *corr. Burmann;* inclamavit *Schulting* 21 arcem ***BC*** nec: me *editores*

23 *titulum om.* ***BC***, *cuius in loco posuerunt* ***B*** *rubro colore et* c Calpurnius 24 adductus ***BC*** fenerator *C*

PERTINEANT. quidam ex duobus liberis alterum abdicavit. ⟨abdicatus⟩ addictum postea creditori patrem redemit et manumisit. quo mortuo ambigunt de bonis, abdicatus iure patroni et filius quia in familia permansit.

Equidem nec avarum me fuisse nec impium docui. nam et redemi patrem et manumisi. 'abdicatus es', inquit. en, quem putes doluisse casum meum, filius dicit beneficio parentis se esse nutritum, eius indulgentia libertatem civitatemque sortitum. at haec ipsa patronus liberto suo contulit quae filius a parente percepit. proinde beneficium hereditatis filio datur, patrono redditur. addictus nunquam sperat libertatem; negligenter enim et contumaciter servit qui servire non novit. quid mihi abdicatorum obicis legem? ego, si quasi filius experirer, merito ut abdicatus expellerer. utor patroni actione, non filii. quid enim? si non esset manumissus, peculium servi mei peteres. specta defuncti condicionem quae fuit mortis tempore, non quae aliquando praecessit. sistitur venalis pater, non festinat hic bonus filius, non denique metuit, ne illum redimat abdicatus. filius incolumi dignitate non potuit explicare quantum abdicatus explicuit. quotiens se pater paenitere confessus est! quotiens de huius simplicitate conquestus? utinam licuisset addicto exercere ius patrium: esset hic abdicatus, hic filius. bona ipsa meo sunt labore quaesita, unde senex testare noluit, ne mihi quasi suum relinqueret quod meum sciret. tu illud prius consumpsisti patrimonium, illud amplum, illud quod nobis parabatur heredibus; ego postulo tenue, libertinum, quod vix sufficit ipsius funeri. hic enim quando sepeliet iacentem qui noluit redimere venalem?

2 abdicatus *add. Gr.* 4 quia *Klotz:* qui ***BC*** 7 que ***C*** dolen|s se ***B***; dolens se (en *in ras. ex.* ui) ***C*** 9 ad ***C*** 14 filium ***BC***; *corr.* ς 16 peteres ς: -is ***BC*** 18 aliquam depraecessit ***C***; aliquando processit ***B*** 20 abdicans ***B*** 22 huius: sua *Schulting* 25 testari ς 28 tenet ***BC***; *corr.* ς 29 saepe licet ***C***

XV.

Ter fortis desertor.

DESERTOR CAPITE PVNIATVR. TER VIR FORTIS MILITIA VACET. PRAEMIVM VICTOR IMPERATOR ACCIPIAT. ter virum fortem imperator coegit ad bellum. coactus deseruit. imperator praemio impunitatem desertoris petit. desertor contradicit.

Aequo animo imperator ferat, si quem virum fortem senserat obsequentem, desertorem videat contumacem? nec poenam possum recusare post culpam, nec veniam sustinere post gloriam. Miserum me, cuius nec infamia potest latere nec gloria. non ante rem publicam quam me ipse deserui. et armis et telis honestissimum corpus oneravi et, quod non sine piaculo factum est, consecrata iamdudum arma deposui. sto et pugno pro legibus. aliter enim fortiter facere iam in hac aetate non possum. grata sunt et crimina desertoris, apud quem nihil valuerunt privilegia viri fortis. novum genus damnationis. ignoscere volo: cur enim dubitem per infamiam senex emori qui etiam iuvenis optavi saepe ⟨per⟩ gloriam.

XVI.

Rapta tacens.

LEX RAPTARVM. rapta producta ad magistratus tacuit et flevit. magistratus de raptore supplicium sumpsit. puella se interemit. reus est magistratus, quod causa mortis fuerit.

---

3 milia ***B*** 5 impunitatem desertor *ante* coegit ***BC*** 8 que ***C*** 10 possunt ***C*** 12 ante ς: ad te ***BC*** 13 annis ***C*** 17 valuere ***B*** 20 per *add. Pithoeus* gloria ***C*** 22 raptarum ***BC***; rapta tacens ς

Reum caedis unius arcesso qui duos pariter occidit. aditus huic reo misericordiae clausus est. quid enim sperare poterit a lacrimis. iuvenis etiam facie liberalis, qualem nemo non sibi aut filium optat, aut generum. is cum puellae peteret nuptias, diu peteret et iam sperare coepisset, festinavit ut amator et — quid dicam — rapuit an duxit. virgo, quod solum potuit, nihil questa est. quis non inhorruit, quis tecum puella non flevit? dicat nunc: libuit et licuit. cuius haec, an regis oratio est? nec erat arbiter iudicii sui sed minister alieni. tacuit, inquam. o mira et muta sententia. omnes sciunt lacrimas ex uno misericordiae fonte manare, in amore vel maxime, nam isdem oculis quibus amatur, et fletur. miser ille quem nullo accusatore punisti, miserior illa quam te vindicare simulasti. quis te, oro, poterit aut liberare flentem aut flere damnatum?

XVII.

Paedagogus cruciarius.

Civitatem peregrinvs vsvrpans veneat. pauper et dives inimici visi sunt in gratiam redisse. pauper accusatus peregrinitatis venit. emit eum dives et paedagogum filio dedit. adulescens in adulterio deprehensus occisus est. agitur paedagogus in crucem. appellat tribunos de iniusto supplicio.

Equidem, iudices, propitium mihi divitem semper optavi: totum me divitis fidei et, ante quam redimerer, addixi. audio me subito peregrinum, quod nec pater ipse nec mater aliquando prodiderat, nec denique umquam inimicus dives obiecerat. filio me luxurioso iam et petu-

---

1 quid vos ***BC***; *corr.* ς 3 facile ***B*** 4 qualis ***C***; quales ***B*** 5 peteres nuptias ***C*** diu peterent ***B*** 10 inquit ***BC***; *corr. Pithoeus* 12 manere ***C*** amaro ***BC***

19 veneat ς: veniat ***BC*** 23 tribunus? ***C*** 27 subito *ex* -tum ***B***

lanti dedit: quamvis omnia pater ipse curaret et regeret. imploro auxilium quod vestri maiores servis iam natis reliquerunt. unum non est in servitute nasci et libertate multari. statim credidisti fidum et idoneum iudicasti, sed non esse felicem iam tum scire potuisti. 'occisus est', inquit, 'filius meus'. si iniuria, interfectorem argue, si iure, leges. ego illum adulterum feci, credo, luxuria mea servus novicius et pauper, ante quam servus. multa largiebaris, indulgebas omnia, nihil unquam negabas.

XVIII.

Armati abdicati.

Abdicati ad curiam convenerunt armati petentes revocari. unus ex patribus contradixit. filius eius se interemit. idem suadet, ut recipiantur.

Peto, ut indulgeatis irae domesticae, cum me videatis publicae paenitere sententiae. nam, sicut in vita nunquam errare felicis est, ita errorem quam primum emendare sapientis. parentum illa deliberatio fuit, haec iam cunctatio parricidarum est. aetate lapsi sunt, egestate correcti. in hoc vos exoramus loco, in quo etiam hostes superati non frustra supplicaverunt. ego ille tristis et saevus, cum abdicarem, tamen flevi et semper ex eo, licet tacitus, ingemui et opportunum ius restitutionis optavi. restituet nobis filios auctoritas publica tamquam alia natura. vereor iam, P. C., ne sapientior videatur et certior ille abdicatorum senatus. fateor, armatorum facie non immerito terremur, ⟨fatetur⟩ enim suam mortem. quemadmodum

1 et pater ***B*** 3 servitute ς: -em ***BC*** libertatem ultam ***BC*** 8 novitius ***BC*** largiueris ***BC***

16 publicae *Pithoeus:* publice ***BC*** 18 cum statio ***B***, *corr.* ***b****?* 19 parricidiorum ***BC*** sunt *Schulting:* sumus ***BC*** 21 ergo ***C*** servus ***BC*** 23 et ingemui *om.* ***B*** rus ***C*** 27 fatetur *add. Dessauer et Weber, p. 12.*

possum te, fili carissime, vel in morte revocabo, inferam maiorum sepulcris et elogio quod optasti, nomen inscribam.

XIX.

Abdicatus immolandus.

In pestilentia responsum est finem futurum immolato eo qui patrem non haberet. offert se abdicatus. qui abdicavit, contradicit.

Amplexus sum mortem usque adhuc necessariam, nunc etiam gloriosam. mori prohibes et intervenis, quominus spiritum quem fortunae meae debeo, patriae profundam. quotiens te video, totiens me scio patrem non habere.

XX.

Prostitutus ex geminis.

Ex duobus geminis alter prostat, alter reddit in senatu causas mortis voluntariae.

Utinam quidem, P. C., mori vellet frater! homini verecundo cui necesse est, ut ea de germano meo dicam, quae tanti habeo perire, ne videam. nostis nos, P. C.; enim pluribus noti sumus quam et aetas et verecundia postulat. raptus est mihi frater pessimis comitibus et perditis. duce namque luxuria et subremigante seu potius velificante nequitia in illos impudicitiae scopulos et ipsa famae suae naufragia delatus. pro deum atque hominum fidem! qua in civitate prostitui licet, mori non licet? an utrumque congruere aestimatis huic ordini, et vitam turpem permittere et ab honesta morte prohibere? vivere non sustinerem, si hoc in mea vel sorore vidissem. improbi flagi-

5 abdicat ***BC*** 8 contradici ***BC*** 10 gloriosum ***C*** 15 alter *alterum om.* ***B*** 17 *ante* homini *excidisse aliquid videtur* 19 enim *om.* ***B*** 21 a pessimis *Gr.*

tatores qui detrimenta pueritiae suae mutuo dedecore compensant.

XXI.

Pictura viri fortis.

VIRORVM FORTIVM FACTA PINGANTVR. VIRI FORTES DE PRAEMIO ARMIS CONTENDANT. fratres fortiter fecerunt. pater a minore petit, ut maiori cederet. non impetravit. proelio interficit maiorem minor. petit praemio, ne facta pingantur. pater contradicit.

Si quid precibus contra filium meum possem, domi monere quam publice maluissem. nihil audeo filio dicere quam quod ab ipso nuper audivi: leges uti valeant. fuit ille amator et cultor suorum et qui mori mallet quam quicquam mali facere. cede fratri, cede vel patri, victor eris, mihi crede, si cesseris. didici salvis legibus parricidium posse committi. cetera iam non sunt narranda, pingenda sunt. vana et inepta formido est videre non posse quod feceris et colorem timere, quod per sanguinem. simuletur hoc factum non tantum colore, sed aere, si possit et lapide et quacumque nostrorum corporum materia vel ars aemula est. infecta quemadmodum possunt esse quae facta sunt. picta quidem interim non sunt, sed in omnibus pectoribus incisa sunt, in oculis, in animis, in ipsis denique tuis manibus. tu victoria clarus es, ille innocentia.

XXII.

Privignus tyrannicida.

TYRANNICIDAE PRAEMIVM. PRAEMIO CEDERE LICEAT. qui novercam habebat, occidit tyrannum. cessit novercae

---

7 minori ***BC***; -e 𝔰 imperavit ***C*** 8 interfecit maior ***C*** 9 contradicit *om.* ***BC*** (𝔟 *in marg.*) 12 fuit — mallet *om.* ***B*** 18 per quod ***BC***; *transp.* 𝔰; *cf. Weber, quaest. Calp. p. 12* 19 similetur ***B*** aere *ex* acre ***B*** 20 posset ***B*** quecunque ***C***

praemio. illa privigni nuptias petit. contendunt, quis contradicat, maritus an privignus.

Cum suo parente contendit, ut mihi videatur melior adhuc privignus esse quam filius. coepit et hic me sic habere despectui, ut qui novercae beneficium se dedisse laetatur, a me nec accipere dignetur. ego primus in domo mea, fateor, erravi, qui uxorem duxi senex, cum iam esset in domo filius, et quidem iuvenis. dum nimium confido pietati, oculos mulieris incestos et infanda desideria nutrivi. novercae praemio cessit, cum haberet in domo patrem cui nemo praeferret in tali honore vel matrem. non privignum ante temptavit? quis, rogo, fructus est, impetrare nuptias hominis inviti? uter nostrum vobis actor utilior videretur et verior, maritus an caelebs? filius familias an pater? senior an iuvenis? qui repudiatur an qui praeponitur? qui beneficium dedit an qui accepit iniuriam? mea uxor abducitur, tu quis es? meum cubile deseritur, ad te dolor iste quid pertinet? 'ego', inquit, 'praemio cessi'. tu ergo non potes revocare quod dederis, eamque revocare quam paulo ante laudaveris. cavendum tibi est, ne, si victus, ut sunt iudiciorum incerta, discesseris, dicaris iudicio quoque sic cessisse quasi praemio. sic est livoris ingenium: omnia suspicantur qui nihil audiunt. das amanti solacium: affers in amore vel iurgium.

XXIII.

Peregrinus cruciarius.

CIVITATEM PEREGRINVS VSVRPANS VENEAT. LICEAT IN MATRIBVS ADVLTERIA VINDICARE ET DE INIVSTO SVPPLICIO TRIBVNOS APPELLARE. qui videbatur de civibus natus, cum absente patre eam quae mater videbatur, in adul-

---

12 tentaret ***B*** 13 nostrum *scripsi:* vos (*an* nos? ***C***) ***BC*** nobis ***BC***; *corr.* ς 14 celeps ***C*** 19 quem ***C*** 27 peregrini ***BC*** veniat ***C***, *corr.* *c*

terio deprehensam insequeretur armatus, ait illa: 'non es meus'. perseveravit et occidit. postea iudicio peregrinus pronuntiatus emptus est ab interfectae patre. ab eodem agitur in crucem. reversus peregre is qui pater videbatur, appellat tribunos de iniusto supplicio.

Vixdum reversus in patriam, si tamen hanc adversarii vel meam patriam esse concedunt, parabam, tribuni, cognito filii mei casu appellare vos de iniusto supplicio servitutis. sed quatenus socer saevit, ut nec generum vellet agnoscere nec nepotem, det et mihi veniam doloris. si non desum filio, bene de me, bene de legibus merito, cum ipse vindictam quaerat exigere filiae vel nocenti. huius ego legibus filiam duxi eamque praegnantem simul vidimus et uteri decem menses ambo numeravimus et natum ex ea pignus accepimus. sed, cum me necessitas peregrinationis abduceret, commendavi avo filium meum; adulescentulo praecepi, in domo ⟨patris⟩ partibus fungeretur, et, ⟨ut⟩ plus illi necessitatis imponerem, sententiam vestrae legis ingessi, denuntiavi postremo futurum ipsius crimen, si non patri paruisset et legi. adulteram quae per insanam libidinem stimulis tanti furoris exarserat, ut nec suos agnosceret, interemit. peregrinus esse filius meus post adulterium matris suae coepit. 'occidit', inquit, 'filiam meam'. grave est, tribuni, in servitute defendere quod in libertate commiseris. merito mulier suos iam negabat esse quos laeserat. ipsa post tantum furorem iam sua non erat. illa dixit: 'meus non est', at ego dico: 'meus es'. mater armatum timuit, sed pater servientem, quod est maius, agnoscit.

---

1 at illa ***BC*** 3 interfecto ***C***; interfectore ***B***, *corr.* ***bc*** 4 quae ***C*** 7 contendunt ***B*** tribunum ***BC*** 8 deinde iusto ***BC*** 10 dolores ***BC*** 11 desunt ***BC*** 12 nocentis *Obrecht* 16 adduceret ***C*** 17 patris *add. Gr.* 18 ut *om.* ***BC***, *add.* ς necessitas ***BC***, *corr.* ς vestra ***BC*** 21 stimuli ***BC*** 22 suos *Dessauer:* scios ***C***; scio ***B***; se iam ς; suos iam *Weber* 23 sua excepit ***BC***; *corr* ς 24 servitutem ***BC*** 25 libertatem ***BC*** 27 at — es *om.* ***B*** 28 mag~~is~~ius ***B***

XXIV.

Indemnatus carnificem recusans.

LEGE INDEMNATORVM interficiendum pater filium carnifici tradidit. Ille vult manu patris interfici. pater ipse qui fuerat offensus, ultro se non posse facere quod coeperat confitetur.

Quam morigerum sibi filium senex iste formarit, nolo aliud indicium quam quod, ne patrem laederet, nec mortem recusavit. mori iussus adulescens in primis adhuc annis, quo tempore et vita carissima est et mors acerba, non quaero vitam. si potest, feriat hostiam quam diis penatibus vovit, satis sibi faciat meo sanguine, immo et ipse suo, dummodo ne per manum vilem ius pietatis infuscet, quia nec iuris ratio permittit, ut adhibeatur adversum eum carnifex, in quem non fuit iudex. faciat vitae finem qui originem fecit; non de morte cum patre sed de mortis [patris] genere dissentio. eripere vis vitam quam dedisti: non infitiabor. quid per alterum petis? ius quod tibi vindicas, experire. nemo te prohibet: occide, si potes, confitere, ⟨si⟩ non potes. nemo umquam magistratum fecit vicarium nec in alio militavit nec sacra gentil⟨ic⟩ia insertiva stirpe corrupit. vita mihi tollitur, sed manus paterna debet. non potes, pater, legis eiusdem et inrogare supplicium et denegare solacium. placabo dexteram meam, cedo, tantisper exosculer. o manus, olim mea, quae me parvulum saepe gestasti, quam saepe lacrimis puer lavi. erras pater qui facilius existimas huiusmodi caedem videre quam facere.

---

2 recusa[n]s ***C*** 8 laedere ***BC***; *corr. Gr.* 11 queror *Gr. deleto* vitam feriat *Gr.*: fieri ad ***BC*** 12 novit ***C*** fiat ***BC*** ipse *Gr.*: ipsa ***BC***; ipso ***ς*** 13 ne *om.* ***B*** 16 more ***BC*** 17 patris *del. Pithoeus* 19 vendicas ***B*** 20 si *add. Obrecht* 21 gentilia ***BC***; *corr.* ***ς*** 22 insitiva *Gr.* 23 legusis eius demet ***B***

XXV.

Fortis duo praemia.

VIRO FORTI DVO PRAEMIA. RAPTARVM LEX. POENA RAPTORIS IN DIEM TRICESIMVM DIFFERATVR. ex duobus fratribus unus rapuit. rapta mortem optavit. poena dilata est. alter fortiter fecit. primo praemio petit fratris incolumitatem. impetravit. secundo raptae mortem postulat. frater contradicit.

Dum dies computo et a rapta bonum nuntium spero, subito nuntiatur fratrem meum venisse victorem. petitam mihi et veniam putavi pariter et nuptias. nec dii sinant, ut con[tro]verso iure pro raptore rapta teneatur. Interdum praestat ad gloriam non certare quam vincere. ego, nisi rebus ipsis ostendo quod amavi, confiteor iniuriam me fecisse quod rapui. lex dixit: RAPTOR AVT PEREAT AVT DVCAT. ergo raptori si poena dimittitur, rapta debetur.

XXVI.

Tria praemia sacerdotis.

VIRO FORTI PRAEMIVM. VICARIVM POENAE LICEAT OFFERRE. SACERDOS MARTIS DAMNATVM LIBERET. sacerdos Martis fortiter fecit. tres liberi eius deseruerunt. unum servavit privilegio sacerdotii, alterum praemio viri fortis. offert se pro tertio vicarium.

Facilius fuerat amittere filios quam eligere. hos enim pueros in ipsis sacris deum et altaribus educavi. ea propter nimis fretus auxiliis deorum in aciem duxi pueros adhuc teneros, quorum pater adeo iuvenis inventus est, ut

3 RAPTORVM *BC* 4 in diem XXX *C*; in dies XXX *B* 5 delata *BC* 14 confitebor *C* 16 durat *C* remittitur ς raptae *BC*; *corr. Gr.*

22 sacerdoti *C*; sacerdotis *B* 26 fretur *C* 27 quorum *ex correctura B*

et militare posset et vincere. resisto orbitati non iure vel ⟨praemio, sed⟩ sanguine. dulcis est omnibus vita et iucunda vel miseris huius lucis usura; nec invenio quis possit vicarius esse, nisi filii. mihi videtur et ille qui primus hanc condidit legem, nihil aliud cogitasse quam patrem. meum nunc sanguinem fundo quem fundere in bello volui. num inicum est, aeque ut patiar pro liberis meis quod sum passus paene pro vestris? magis religio polluitur funestato quam mortuo sacerdote. quod si religio vos tenet, etiam liberis sacerdotis, moneo, parcatis. ipsi quoque omnia semper in templo pro sacerdote gesserunt. agricolae antiquas arbores exstirpant, ut novas inserant: horum virtus expectabitur, nostra delabitur. melior quidem fama seniorum; expectata in minoribus maior est. recordatio veniae magnus est stimulus industriae. non interest orbitatis, uno me vulnere feriat an pluribus. dedisti mihi liberos, fortuna; rapuisti: concedit alios respublica; nec hos relinques. quis me feriet carnifex innocentem? an commilito laureatum? ubi denique? hic, inter aras et altaria, ubi publica vota suscepi, an in campo, ubi nuper aquilas et signa protexi? vos, duo liberi, omnibus in vita bonis, hunc et ipsi vitae meae praefero. factus est mihi suo periculo carior, sed et meo; vos mihi honorem praestatis, hic sanguinem: si mihi non licet pro filio, peribo cum filio.

XXVII.

Fortis inimicum divitem servans.

VIRO FORTI PRAEMIVM. DESERTOR CAPITE PVNIATVR. pauper et dives inimici. belli tempore dives se promisit for-

1 orbitatis ***C*** 2 praemio sed *add. Weber et Dessauer;* et iure et sang. *Schulting;* non iure sed sang. *Obrecht* 4 filii *Gr.:* filius ***BC*** 7 nolui ***B*** inimicum ***BC***; iniquum ς aeque: quae ***C***; quaeso *Gr.* 14 expectata *scripsi:* specta ***BC***; spectata ς; exspectatio *Gr.:* sperata *Burmann* 16 orbitas ***BC*** feriat *Gr.:* feriam ***B***; feriant ***C*** 21 invitabo nisi ***BC***; *cf. Weber, quaest. Calp. p. 13* 24 sanguinem *Schulting:* -ne ***BC*** mihi *Pithoeus:* me ***BC***

titer facturum, si sibi mors pauperis decerneretur. Decreta est. ambo processerunt in proelium. pauper fortiter fecit, dives deseruit. petit pauper praemio divitis incolumitatem. dives contradicit.

Sero coepit hic miles, iudices, mortem contemnere. ego tacui, cum peterer; hic vivere iubetur et queritur. expectavi diu divitem, ut ille potius quod promisit, impleret. ab ipso quoque divite inire debeo maximam gratiam: quod ille debebat, ego solvi. idem in praemio facio quod in proelio: servo civem, commilitonem meum protego. idem eris in aevum qui supremo die fueris.

XXVIII.

Dives fortis inimicus duorum.

Dives duobus pauperibus inimicus promisit se fortiter facturum, si sibi mors unius decerneretur. decreta est. alter C. D. dives fortiter fecit. petit praemio mortem illius qui contradixerat. alter C. D.

Ego quidem verba facturus in alterius periculo nuper in meo tacui, cum praemium peteret iniustum qui per leges necdum posset petere vel iustum. per tot innocentium capita grassatur: hunc relinquit, hunc arripit; hunc timore punit, hunc morte.

XXIX.

Fortis dives inimici alteram filiam petens.

Pauper et dives inimici. pauperi duae filiae. belli tempore promisit se dives fortiter facturum, si in matri-

---

6 peterer . . . hic (*lacuna 3 litterarum*) *C* 9 solvi *ex* silui *vel* solui *B* 11 idem *sqq.*: ideo meus eris, quamvis supremo die fungeris *Schulting* suprema *C*
16 *et* 17 contradicit *B* 21 crassatur *C*
24 fortes *C* petit *B*

monium sibi pauperis una filia daretur. populus tacente paupere decrevit. dives fortiter fecit. puella se interemit. petit dives alteram. pauper C. D.

Priusquam fortiter faceret, postulavit confisus id sollicito extorquere se populo quod impetrare a victore non posset. ducat dives aliquam, sed aequalem, ducat volentem. velis enim, nolis, suspecta res est amator inimicus. squalor et maeror, gemitus et luctus: inimici filia talis adamatur? pauper et dives: inicum est matrimonium. ne pecora quidem iugum, nisi paria succedunt. ego autem quid faciam? laqueum filiae solvam an flammeum superponam, facem nubenti praeferam an rogum iacentis accendam? aliter enim merces in timore promittitur, aliter honos in pace praestatur: festinavit ad laqueum, properavit ad mortem, non creditis patri? credite vel sorori. si vicerit, ad patrem revertetur, si victa fuerit, ad sororem.

XXX.

Nepos ex meretricio susceptus.

Qui habebat filios, frugi et luxuriosum, ⟨luxuriosum⟩ ob amorem meretricis abdicavit. abdicatus se ad meretricem contulit. illic cum aegrotare coepisset, misit ad patrem et commendavit illi filium de meretrice susceptum rogans, ut eum in familiam recipiat, et obiit. vult illum senex in familiam recipere. reus est alteri filio dementiae.

Necesse est me hodie in hac causa amplius dolere quam dicere. pius est sine dubio filius qui in patre mentis errorem morbo potius assignat et fato quam

---

3 contradicit *B* 9 iniquum *Burmann*: inimicum *BC* 12 accedam *B* 13 mercis *C* honos *Pithoeus:* onus *BC* 19 luxuriosum *add. Pithoeus* ab amore *BC*; *corr. Pithoeus* 26 hac *om. B* 27 pius *C*: plus *B* patrem *BC*

moribus. Miseranda potius in meo patre quam accusanda dementia est. multum potest abdicatio, cum timetur, post ex pudore iam liberius erratur. vos interrogo, iudices, utrum sit sanus qui et suos abdicat et adoptat alienos. adoptio sancta res est quidem quae beneficia naturae et iuris imitatur. in quo puero nescio quid sit indignius, utrum patris origo, quod est dubia, an matris origo, quod certa est. dixit ille suum filium, dixit ut amator, dixit immo ipse iam parum sanus.

XXXI.

Adulterae soror et mater.

ET MATRES ET SORORES IN ADVLTERIO DEPREHENSAS LICEAT OCCIDERE. quidam cum sororem deprehendisset, occidit. furorem passus resipiit. invenit et matrem: non occidit. abdicatur a patre.

Soror erravit: insaniendum est; mater adulteravit: domo patria carendum est. hic exitus venit, ut, ex quo malo furor coeperat, ex eo sanitas nasceretur. voluit me explorare fortuna an agnoscerem meos. si haec poena adulterae, quid pudori super? o importuna sanitas, ideone redisti, ut mihi adulterium matris ostenderis? abdicatus hic iterum quasi furiosus errabo, sed certe sine mente secura.

XXXII.

Desertor pater oratoris et militis.

Qui filios habebat unum oratorem, alterum militem, reus proditionis factus est. pendente iudicio miles fortiter

---

1 mo(i)rbus ***B***   5 quidem ς: quid in ***C***; quid é in ***B*** natura ***C***   6 indignius ς: indignus ***BC***   7 quod ille est ***C***   14 furorem — occidit *om.* ***B***   16 erravit *om.* ***B***   et mater ***B***   19 fortunam ***BC***, an — infamiam *p. 28, l. 5 om.* ***B***; *cf. Schwab Archiv f. lat. Lexicographie IX (1898) p. 547*   20 qđ ***C***   22 fine *an* sine? ***C***

fecit. petit praemio abolitionem iudicii. contradixit frater orator.

Quemadmodum vixerit pater, apparet in liberis. publicae utilitatis est omnium reorum iudicari causas, ne aut nocens evadat poenam aut innocens patiatur infamiam. gloria quantum nobis honoris attulerit, tantum virtutis exposcit. innocentiam patris dum liberare quaeris, infamas. homini verecundo in eiusmodi crimine longe gravior est fama quam poena. vetus, iudices, dictum est, ut aurum igni, itidem innocentiam iudicio spectari solere. melius est, patri virtutum tuarum argumento te prodesse quam praemio.

32

XXXIII.

Amator meretricis dominae.

Meretrix servum suum amantem se in crucem agit. appellat tribunos ille de iniusto supplicio.

Miror quidem a muliere tam comi crucis nomen auditum quae nullum unquam, nisi amore cruciaverit. amor animi peculiare secretum est. Accusatur a nobis amor et homo qui deum nostrum patitur? esset meum crimen aut error, si te solus adamassem.

33

XXXIV.

Raptam pater vinculis tenens.

RAPTA RAPTORIS ⟨MORTEM⟩ AVT INDOTATAS NVPTIAS PETAT. raptam pater vinculis continet, raptor duci ad magistratus desiderat.

---

10 id idem ***C***; iditem ***B***
15 ait ***BC*** 18 nunquam ***C*** 19 vobis ς
24 mortem *add.* ς indonatas ***BC***; *corr.* ς 25 continet ***C***: tenet ***B*** raptor *ex* raptori ***BC***

Nihil equidem leges clementius paraverunt quam quod de lege raptarum. non licet aliud iudicare: medius his nemo est. sum reus, sed exhibe iudicem meum. Proh deum atque hominum fidem! in qua civitate raptor solutus est, in ea rapta vincitur.

XXXV. 34

Mater et noverca invicem reae.

Repudiata est a marito quae filium habebat. petit assidue, ut reconciliaretur. non impetravit. postremo ait: ‘vindicabo me’. superduxit ille puero novercam. obiit puer signis ambiguis cruditatis et veneni. reas se invicem faciunt repudiata mater et noverca superducta.

Totum noverca commisit quae uno tempore et maritum miserae praeripuit et filium. comparate, iudices, non ante rerum argumenta quam nomina. quid matri deliquerat filius? neque enim temere sic filius de levi causa quasi privignus occiditur. ‘repudiata es’, inquit. mariti haec culpa, non filii est, nec matris officium repudio deponitur, sed uxorium nomen amittitur. dolor orbitatis conscientia facinoris augetur; et si grave est, amittere filios, longe gravius occidere. nonne hoc dicit: ‘sola dominabor, cum et hic veneno meo perierit et illa mendacio’? iudicasti pater qui et repudiatam non accusando absolvisti et uxorem non defendendo damnasti.

XXXVI. 35

Speciosus desertor. 26

DESERTOR DVCI SERVIAT. VIRO FORTI PRAEMIVM. pauper et dives inimici. dives creatus est imperator. pauper

---

1 quod *om.* ***B***   2 raptorum ***BC***; *corr.* ς   5 in eo ***BC***   8 quae: ex quo *Gr.*   10 puero ***C***: filio ***B***   14 misere ***BC***   15 reliquerat ***B***   20 arguetur ***B***   gravis ***B***

sub illo cum specioso adulescente militavit. pauper fortiter fecit, adulescens deseruit. dives iure egit. pater praemio petit, ut occidatur.

Filium meum si liberare non licet, saltem liceat occidere. creditis, iudices, quod filio meo bene inimicus velit, pater nolit? profiteor mortem me filii mei non quidem velle, sed malle. vos cogitate quanto sint mala illa graviora quorum sunt etiam remedia crudelia. o fili! morere constanter, fac hoc saltem quasi meus filius.

36

XXXVII.

Filius meretricis suae redemptor.

Diversas meretrices amabant pater et filius. pater filio pecuniam dedit, ut amatam patris redimeret. ille suam redemit. abdicatur.

Rideri me, iudices, opinabar a patre, cum se quoque amare dicebat. pater quod patior, agnoscit. quid in me pater reprehendat, ignoro. et amandam meretricem consentit et emendam. sciebas utique quid mallem. imparia sunt nobis in amore tormenta primum, quod amor, velis nolis, in senectute frigidior est. * * *

37

XXXVIII.

Dementiae reus a tribus filiis.

Ex tribus filiis duo patrem dementiae accusaverunt et superati secundum legem puniti sunt. tertius instituit accusare. reddit pater causam mortis voluntariae. filius C. D.

---

2 egit: erit ***B***; . . erit ***C*** 5 vel te ***C***; velite ***B*** 7 cogitare ***B***

12 meretricis ***C*** 16 patior ς: potior ***B C*** 18 imparia *Dessauer et Weber:* paria ***B C*** 20 nolis ***C***: velis ***B***

25 causa ***C*** contradicit ***B***

Quid tam potest esse adversum? eius hic ab eo mors impeditur cuius in altero iudicio vita reprehenditur? in illis, P. C., iudiciis gravior mihi fuit vindicta quam poena. mors a vobis dabitur sive dementi remedium sive sapienti solacium. natura mihi tres liberos dedit, fortunaque duos sustulit. videturne vobis iusta causa esse moriendi? immo iam sera.

XXXIX. 38

Fortis viri filius tyranno deditus.

Absentis viri fortis filium tyrannus petit sibi dedi denuntians bellum. accepit. regresso eo suadetur bellum tyranno indici. vir fortis contradicit.

Profiteor me filium nec desiderare nec habere. nescio, an hoc bellum fuerit in tempore suo iustum, nunc certe coepit esse iam serum. 'at enim filius viri fortis est.' quid? hoc non erat, cum dabatur? o fili! si tamen hoc nomen quod natura dedit, fortuna non abstulit, agnosce te filium viri fortis. vince feliciter, id est: peri fortiter. haec est enim tua iam sola victoria.

XL. 39

Morietur, antequam nubat.

Veneficii sit actio. adulescens petit nuptias virginis a patre. pater virginis ad uxorem retulit. illa respondit: 'ante morietur quam illi nubat'. pater eidem adu-

---

1 versum ***BC*** ab eo: habeo ***C*** 2 via ***C*** 4 sapienti solacium: sapientis datum ***BC*** 5 fortunaque ς: fortuna quam ***C***; fortuna ***B*** 6 esse causa ***B***

9 *titulum om.* ***BC*** *ita, ut nullum sit spatium inter duas declamationes, sed* ***B*** *ante* absentis *exhibet minio pictum signum* Γ 17 agnoscite ***BC***; *corr.* ς

21 *titulum om.* ***BC*** *in spatio unius lineae*

lescenti despondit et diem nuptiis dixit. intra diem puella obiit dubiis signis cruditatis et veneni. quaestionem cum de familia pater haberet, ex ancillis una confessa est, adulterium cum illo iuvene matris intercessisse. pater accusat veneficii matrem.

Quaeritur, filiam cruditate an veneno interfeceris. nam et cruditas virginis crimen est matris. 'morietur, ante quam nubat': et mortua est. o impiam divinationem vel potius denuntiationem! o infelix puella! ego tibi parabam nuptias, mater exsequias. placuit in te sponso tuo similitudo materna. ego te, fateor, occidi, dum cum matre contendo.

40

XLI.

Rapta ab ephebo stuprata.

RAPTARVM LEX. rapuit quidam virginem et ephebo quem amabat, tradidit stuprandam. rapta ad magistratus producta mortem ephebi petit. offert se ille qui rapuit.

Ego, iudices, rapui, ego domum duxi, ego pariter inclusi, ego vim duobus feci. perire mihi satius est quam hunc videre pereuntem. callide, puella, commenta es. unum petis, ut duos pariter occidas.

41

XLII.

Orba confessa sacrilegium.

MAGISTRATVS DE CONFESSO SVMAT SVPPLICIVM. DE INIVSTO SVPPLICIO TRIBVNOS APPELLARE LICEAT. quae quattuor

4 iuvenem *BC* 6 cruditatem a^{n} (*corr. c*) *C*
14 *pro titulo* raptarum lex *BC* 15 *et* 17 efoebo *C*
21 duo *B* occides *C*
23 *titulum om. BC ita, ut haec et prior declamatio una esse videantur C* 25 tribunus *C*

liberos habebat amissis tribus et marito detracta est a filio, cum laqueum induisset. sacrilegium in civitate commissum est. adiit ipsa magistratus et dixit a se factum: vult de illa supplicium sumere. appellat pro ea filius tribunos de iniusto supplicio. C. D.

Subito fortuna, sicut solet, ipsa suis muneribus invidit. 'alius', inquit, 'pro alio agere non potest'. alius est ergo qui filius est? confessio voluntaria suspecta est. confessionem sceleris appellas vocem doloris. misericordiae vestrae maximum munus est servare nolentem.

XLIII. 42

Raptor excaecatus.

TALIONIS SIT ACTIO. RAPTARVM LEX. quidam rapuit et in raptu a puella excaecatus est. producta ad magistratus mortem optavit. raptor exigit talionem.

Imperare poenam meam, non agere debebas nec esse eadem iudex et carnifex. habet quisque nostrum suam legem: rapta capitis, excaecatus oculorum. tu enim, puella, quid passa es? virginitate caruisti. sollemne in his damnum, ut non dixerim votum. erepta autem mihi lux est, ante quam morerer. o oculi quos ego primus adamavi! digna fortuna vos ulta est, ut qui me perdidistis, mecum periretis.

XLIV. 43

Soror infamis immolanda.

Infamis frater in sororem virginem occisus est lege indemnatorum. lues orta est. respondit oraculum, virginem

---

3 adiit ***B***: at ut ***C*** 5 C. D: cum ***C***
12 *titulum om.* ***BC*** 17 eadem ς: eam ***BC*** 19 virginitatem ***BC*** 21 quos ***BC***: per quos *Pithoeus;* quibus *Schulting* 22 ulcta ***B***
25 *titulum om.* ***BC*** 26 frater ς: erat ***BC*** legem indemnator ***BC***, *corr.* ***c***

immolari debere. offert se illa quae infamabatur in fratrem. pater C. D.

Dilexerunt enim se mutuo fratres ultra meum votum. o fortuna crudelis! abstulisti mihi filium, relinque vel filiam. partiamur vel saltem liberos meos. nemo de polluto grege hostiam sumit. quis hanc hostiam perimet, pater, sacerdos an carnifex? quamvis haec fortasse desideret ipso illo gladio perire quo frater occisus est.

XLV.

Indemnatos liberos liceat occidere. tyrannus finitimae civitatis sub minis belli adulescentem speciosum postulavit. civitas decrevit. pater illum lege indemnatorum peremit. reus est laesae rei publicae.

Amplius leges impossibilia desiderant, interemi iam mori volentem et commodavi misero manum. feci quod licebat: occidi filium. sed ingens pater praemium retuli. occisus est, ante quam moreretur. perit homo, sed pudor vivit.

44

XLVI.

Indemnatus raptoris filius.

Lex raptarvm. indemnatos liberos liceat occidere. quidam rapuit et fugit. de raptu puella concepit et peperit. reverso raptore puella mortem raptoris optavit. filium ille indemnatum vult occidere. rapta contradicit.

Nisi forte moleste tulit quod non et hunc ipsa damnavit. iam cum illo meo errore vel facto voluntaria

---

2 contradicit ***B*** 8 gaudio ***B***
9 *titulum om.* ***C*** *qui solus servavit declamationem; cf. Schwab, Archiv IX, p. 548.* 15 volente et commodavit ***C***, *corr.* ***c*** 17 ante quam pudore moreretur *Klotz*
21 raptorum ***BC*** 25 et non et hunc ***BC*** 26 fato *Pithoeus*

profectione transegeram. hic me, iudices, hic puer prodidit. si perseverat in mea poena, hunc mater occidet. dicere me raptorem nemo debebat post intervallum, post exilium, postremo ⟨post⟩ filium. 'non est', inquit, 'filius tuus'. nuptiis enim sollemnibus non est natus. civis ergo, nisi faces accenderit et fescennina cecinerit, pater esse non poterit. perquam es inhumana: non vis esse patrem qui te fecerit matrem.

XLVII. 45

Vir fortis et orator.

Vir fortis et orator consulatum petebant.

Quam vestra iudicia plus ad cuiusque, iudices, prospiciunt merita privata quam publica? postremo, quod maxime voluntatem plebis offendit, rogare non nosti: orare et exorare nostrum est qui hinc etiam nomen accepimus.

XLVIII. 46

Adulter uxoris.

Ex duobus filiis alteri uxorem dedit, alter incidit in adversam valetudinem. medici dixerunt, animi esse languorem. quaerenti patri fratris uxorem se amare confessus est. petit pater a filio, ut matrimonio cederet. impetravit. inventos in adulterio postea fratrem et uxorem secundus maritus occidit. abdicatur a patre.

Sero me, sanctissimi iudices, abdicare patet. ius enim ad hoc redit, ut excusare compellar, non quod extrema

4 post reum filium ς; post *addidi*. 5 cives ***C*** 6 fa†-ces ***C*** fescen†ina cecinerint ***B***
10 *titulum om.* ***BC*** 12 quam: quanto *Gr*. prospiciunt *Dessauer*: proficiunt ***BC*** 14 voluntate ***C***
18 alter ς: inter ***BC*** 19 langorem ***C*** 22 imperavit ***C*** inventus ***C*** 24 patet ς: patre ***BC*** 25 ut ς: et ***BC***

non tulerim, sed quod illa priora toleraverim. qui capitis poenas a suo fratre pro uxore dilecta petit, quid ipse meruerit, ostendit. crimen superius huic imputare non possum, nam frater ignovit. quantum tibi nuptiarum cessione praestiterit, adulterio probaverunt. tibi liberas et perpetes noctes, sibi furtiva commercia et amorum pericula reliquerunt. ignosce amantibus, si vere amasti.

47 **XLIX.**

Infamis in nurum.

ADVLTERVM CVM ADVLTERA LICEAT OCCIDERE. REVS CAEDIS ADVOCATVM QVEM VOLET, ELIGAT. erat infamis in nurum. invenit adulescens incertum quem adulterum capite velato. uxorem solam peremit. fit reus caedis. advocatum patrem postulat. contradicit.

Accusator obicit quod adultero pepercerim, pater dolet quod nurum eius occiderim. adulter occidi maluit quam videri. habet adulter poenam suam: cruciatur conscientia, pudore torquetur. et si interim tectus evasit, inveniet illum postremo vel fama.

48 **L.**

Pauper imperator imperium recusat.

Pauper et dives inimici. belli tempore dives creatus est imperator. qui cum bis fugatus esset, pauper legem tulit, ut qui ter fugatus esset, in crucem tolleretur. tertio dives fugatus est et in crucem latus. filius divitis

2 propter uxorem dilectam *Schulting* libera *C* 6 sibi ς: sive *BC* 7 relinquerunt *B*
9 *titulum om.* *BC* 10 adulterium *C* 11 ligat *C*
21 IMP̄ *C* 23 lege *C* 25 cruce *BC*

fert rogationem, ut imperium transferatur ad pauperem. pauper contradicit.

Habes, pauper, grande solacium: reliquisti superstitem legem. procede legumlator ad bellum, muta stilum gladio, lorica togam. iam fortunae satis fecimus et hostes, vel dum vincimur, fatigavimus. in victoriam paene succedis alienam.

LI. 49

Raptor duarum filium nutriens.

Lex raptarum. quidam duas rapuit. productae ad magistratus, altera nuptias, altera mortem petit. magistratus humaniorem sententiam secuti sunt. post factas nuptias illa, quod virgo perpessa est, quem conceperat, peperit. exposuit. raptor suscepit qui tunc erat maritus alterius et alere coepit. reus est uxori malae tractationis.

Venit ad vos prava mulier accusatura pietatem. infantem adhuc iussit feris canibus et diris alitibus exponi. puto patris similis apparuit, unde matrem tam graviter offendit. nam qui potest expositum praeterire? 'ignoscere non potui'. tu me docueras, puella, misereri. de matre nihil memini. o gratum infantis errorem! te existimat matrem. disce, infelix puer, natalium tuorum fatum, disce fortunam. pariter nos ambos mulier afflixit, et pariter alia servabit.

---

3 pauper ***B***: pater ***C***
9 *et* 10 magg̃. ***C*** 11 humanius ***BC*** 12 perpessa ***BC***; perpressa *Burmann*: *coll. Ov. ars 1, 394*; quod virum perpessa erat *Schulting;* quod stuprum virgo perpessa est *Klotz* 14 alterius *v. Winterfeld, Philol. 55 (1896) p. 189:* alienus ***BC*** al≡ere (t *er.*) ***C***; altera ***B*** 15 prava ***B***: pia ***C*** 20 memini *Gr.*: meminit ***BC*** 21 factum *post* pariter *l. 22* ***BC***; *transposuit et corr. Neveletus* 22 pariter *om.* ***B*** 23 servabit *Gr.*: -vit ***BC***

50

LII.

Vir fortis gladiator.

INFAMIS NON MILITET. vir fortis in piratas incidit. rescripsit patriae de redemptione. illa cessante redemit eum lanista et rudem ei in arena dedit. reverso belli tempore denuntiat militiam imperator.

Omnia fieri posse credidi, cum me fortuna servum ex libero et gladiatorem de viro forte fecisset. imperator vobis ingerit militem cuius operam non esse reipublicae necessariam proxime non redimendo iudicastis. veniam a vobis, iudices, postulo, quod gladiator infamis in iudicio loquor. erravi, iudices, fateor, erravi qui semper credidi immortalitatem esse pro republica mori, cum fama etiam viventium consenescat. gladiatorem me fecit non pirata, sed patria. sed, o virtus, in adversis comes, sola tu me secuta in carcerem, tu in ludum, virum fortem tu sola non decipis. scitis me, iudices, periculum contemnere; sed non contemno flagitium. virum igitur gladiatorem negat [negat] aliquis infamem? an ⟨me⟩ negat gladiatorem? utrumque mendacium est. neque enim condicione gladiatoria quicquam est humilius in vulgo, nec meo nomine quicquam nobilius in ludo. 'fortunae', inquit, 'fuit'. quousque fortunam facimus humanorum negotiorum ream? esto: fortuna fecit, ut caperer, quis fecit, ut nemo redimeret? et, si victoria solita provenerit, post rudem triumphabo?

51

LIII.

Invicem adoptati.

Pauper et dives inimici visi sunt in gratiam rediisse. dederunt invicem filios adoptandos. dives occidit lege indem-

---

2 gladiator: cla *C* 3 in *om.* *B* 4 patri ς illo ς cessantem *BC* (m *er.* *C*) 5 ei ς: et *BC* 8 forte *C* *testante Schwab:* forti *B* fecisse *C* 12 quis est per *BC* 18 virum: utrum *Gr.* negat *del. Pithoeus* 19 me *add. Gr.* 20 conditio *BC* 24 at si *Schulting*
28 in gratia residisse *C* 29 indamnatorum *C*

natorum quem acceperat. qui est apud pauperem, reddidit in senatu causam mortis voluntariae. pauper contradicit.

Utinam, P. C., liberis nostris exire de vita nisi nobis arbitris non liceret. perquam indignum est, si utrumque pignus amittam, et quod dedit aliquando natura, et quod nunc substituit amicitia. amo enim iuvenem, quia non genui meo sanguine sed redemi.

---

1 pauperem ***C***; patrem ***B*** 2 causa ***C*** 4 vobis orbitas ***B*** 6 natura *om.* ***B***, in *marg.* ***b***? 7 quia ***C***: quem ***B*** 8 redemi≡ (t *er.*) ***C*** *iam sequuntur in* ***BC*** Explicite ex Calpurnio Flacco excerptae *minio picta.*

I. Index legum.

---

1) Numeri declamationes indicant.

II. Index verborum.

1) Numeri paginas lineasque indicant.